

**EL DICCIONARI DE L'OBRA LITERÀRIA D'ENRIC VALOR
LA NATURA (DOLEV-NATURA)**

VOLUM III

Els animals

JOAN DE DÉU MARTINES LLINARES

Publications of *eHumanista*
Santa Barbara, University of California, 2020

PUBLICATIONS OF

El diccionari de l'obra literària d'Enric Valor
La natura (dolev-Natura)

VOLUM III

Els animals

Publications of *eHumanista*

Directors

Antonio Cortijo Ocaña (University of California)
Ángel Gómez Moreno (Universidad Complutense, Madrid)

EDITORIAL BOARD

Carlos Alvar Ezquerro
Gregory Andrachuck
Ignacio Arellano
Julia Butinyà
Pedro M. Cátedra García
Adelaida Cortijo Ocaña
Ottavio Di Camillo
Frank Domínguez
Aurora Egido
Paola Elia
Charles B. Faulhaber
Leonardo Funes
Fernando Gómez Redondo
Enrique García Santo-Tomás
Teresa Jiménez Calvente
Jeremy N. H. Lawrance
José Manuel Lucía Mejías
José María Maestre Maestre
Georges Martin
Vicent Martines
Ignacio Navarrete
José Manuel Pedrosa
Sara Poot Herrera
Erin Rebhan
Elena del Río Parra
Nicasio Salvador Miguel
Hernán Sánchez Martínez de Pinillos
Pedro Sánchez-Prieto Borja
Julian Weiss

*El diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (dolev-Natura). VOLUM III.
Els animals*

Joan de Déu Martines Llinares

Publications of *eHumanista*
University of California, Santa Barbara

copyright © by Joan de Déu Martines Llinares

institució
alfons el magnànim
centre valencià
d'estudis i d'investigació

For information, please visit *eHumanista* (www.ehumanista.ucsb.edu)

First Edition: 2020
ISSN: 1540-5877

1. INTRODUCCIÓ	6
2. LES NOVETATS DEL DOLEV-NATURA	6
2.1. VARIACIÓ DIACRÒNICA.....	7
2.1.1. Les novetats lèxiques.....	7
2.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades	10
2.1.3. Unitats fraseològiques	12
3. EL MODEL COMPOSICIONAL I LA LLENGUA D'ENRIC VALOR: LA GEOSINONÍMIA.....	15
4. OBRES CITADES	17
5. DICCIONARI DE L'OBRA LITERÀRIA D'ENRIC VALOR. LA NATURA (DOLEV- NATURA)	20
6. ANIMALS I INSECTES AMB NOM CIENTÍFIC.....	84
7. LLISTA D'ABREVIATURES I SÍMBOLS DEL DOLEV-NATURA	88

1. Introducció

En la introducció del primer volum¹ d'aquesta sèrie s'explicava la utilitat d'un diccionari de la natura com aquest per a fer més accessible l'obra literària d'Enric Valor i per a prosseguir amb la recuperació i difusió del patrimoni lèxic i fraseològic del català dels valencians iniciada per l'escriptor de Castalla. Així mateix, destacàvem que el moll de l'ós d'aquest diccionari era el format pel vocabulari vinculat amb les manifestacions i la morfologia de la natura, els animals i els vegetals i la faena al camp.

En aquest tercer volum, dedicat als animals, també apliquem una ordenació conceptual dels materials, seguint la classificació de Romeu (1976) presentem ací els mots ordenats onomasiològicament. Recordem que l'organització general de la nomenclatura en el *DOLEV-Natura*, o siga, del conjunt d'unitats lèxiques tractades en el diccionari, és alfabètica perquè aquesta és la manera més fàcil de localitzar un mot. El lèxic del volum III: els animals està format per que viuen a la terra, que viuen a la mar, d'aigua dolça, els crits i els agrupaments dels animals. També per algunes locucions que contenen un animal i per lèxic que hi està relacionat metafòricament o metonímicament. Ex.:

sardina *f.* (20)

2. +[NCOMPT] Mort. -*O hi haurà alguna sardina! És a dir, un mort. (Sense la terra promesa, 1991: 524, 20).*

En el primer volum d'aquest diccionari, dedicat a *les manifestacions de la natura*, es troben desenvolupats detalladament tots els criteris de confecció de l'obra: la macroestructura i la microestructura. Ací, simplement, n'enumerarem algun d'imprescindible. Els articles del diccionari s'organitzen seguint l'estructura del *DDL*² i es classifiquen en dos nivells: la capçalera i el cos. El primer nivell és la capçalera, que està formada per l'entrada, la categoria i per la indicació de freqüència en què apareix la paraula en el corpus literari de Valor. Aquesta indicació es posa entre parèntesi; d'aquesta manera, ràpidament es pot copsar la quantitat exacta de vegades que apareix a l'obra literària cadascun dels mots. El segon nivell és el cos de l'article que s'organitza en diversos apartats: les accepcions³ (definides bé

¹ V. <https://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/default/files/sitefiles/publications/monographs/Volum I Les manifestacions de la natura definitiu.pdf>

² V. <http://dcc.iec.cat/ddlcl/scripts/index1.asp>, on es pot consultar la guia d'utilització del *DDL*.

³ El *DOLEV-Natura* recopila totes les accepcions de qualsevol paraula, incloses també les que no estiguen relacionades directament amb la natura, cosa que també passarà en la versió en línia. En els volums que ara

directament o bé indirectament; en aquest segon cas, mitjançant una remissió); les locucions (que s'associen a una entrada) i l'antroponímia (exclusivament, els malnoms).

A més a més, apareix un altre tipus d'informació que hem considerat que pot resultar d'interés per a l'usuari o que pot ajudar a mesurar la importància de l'aportació lèxica de l'obra d'Enric Valor i de la nostra tasca de recerca; concretament, marquem amb el signe (•) els mots no normatius, és a dir, aquells no inclosos en el *DIEC2*, diccionari normatiu de referència per al nostre treball i per al *DDL*. Cal recordar que aquest últim és el model que s'ha pres per a confeccionar el *DOLEV-Natura*; no obstant això, també s'han tingut en compte a l'hora d'elaborar-lo altres obres normatives com el *DNV*. Amb el signe «+» es marquen les paraules no incloses en els diccionaris de referència el *DDL*, el *DIEC2*, el *DNV* i el *DCVB*.

2. Les novetats del *DOLEV-Natura*

2.1. Variació diacrònica

La recerca en el *COLEV* ha permès descobrir els mots i les variants, les accepcions i les unitats fraseològiques de l'àmbit de la natura presents en l'obra literària d'Enric Valor i no recollides pels diccionaris de referència.

Espigolant el *COLEV* s'han trobat 50 paraules, 72 accepcions i 79 unitats fraseològiques no documentades en els nostres diccionaris de referència: *DIEC2*, *DDL*, *DNV* i *DCVB*. Com s'ha comentat adés, en aquest volum només s'inclouen les relacionades amb la fauna: 13 paraules, 12 accepcions i 24 unitats fraseològiques.

2.1.1. Les novetats lèxiques

Autors com Casanova (1996, 147-180; 2002, 189-224; i 2010, 168-184), Colomina (2010, 152-167), Rafel (1999, 75-104) o Martines (2011, 143-204) han fet alguns buidatges i estudis parcials del lèxic de l'obra d'Enric Valor. Caldria una anàlisi sistemàtica i global del material lèxic de l'obra valòria. Ací ens limitarem a presentar algunes de les novetats lèxiques amb un breu comentari.

enconillat+ *adj.* (1)

presentem s'ha decidit incloure només les que hi tinguen relació; per això no coincidirà el nombre d'aparicions de cada mot amb el d'accepcions associades amb la natura.

1. Algú, amb característiques d'un conill¹. *I un enconillat, flaquiíssim i tot giragonsat, de llarga barba blanca, amb cara de camperol antic, que feia de president, va dir: [...]. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 168, 11).*

Adjectiu derivat de *conill*. En el *DCVB* i en el *DNV* hi ha el verb *enconillar*, però amb el significat de 'amagar-se dins del cau'.

mixineta+ *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] Persona que fingeix candidesa, humilitat, innocència. *-I, a més, ell no ha estat mai un beguinet, ni un mixinetes -el defensà un altre-, i no el veus massa clavats dins l'església. (Sense la terra promesa, 1991: 547, 14).*

Martí (2006, 359) indica que és un derivat de *mix* 'gat', creat metafòricament perquè atribueix qualitats dels gats a les persones 'de naturalesa aparentment humil i mansa, però en realitat és astuta i traïdorena'.

cocodrilesc+ *adj.* (3)

1. Alguna cosa, dura com la pell d'un cocodril¹. *A poc a poc, el cantell i la polleguera de la porta se li estacaren en la crosta cocodrilesca, començà a pegar bocades i lliurà en un bell en sec el seu maligne esperit a l'infern. (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 17).*

Derivat de *cocodril*, que evoca metafòricament la duresa de la pell d'aquest rèptil.

alacraner+ *adj.* (1)

1. Lloc, on hi ha alacrans¹. *L'endemà, es posà una altra vegada en camí, i per ses jornades va travessar els deserts i les llores alacraneres i arribà per fi a València i en el palau reial. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 296, 18).*

Adjectiu derivat de *alacrà*.

corbessa+ *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) La muller del corb¹. *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyit del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 3).*

S'ha de recordar que Enric Valor en les *Rondalles Valencianes* i en altres narracions usa animals com a personatges, com en la rondalla *La rabosa i el corb*. El personatge protagonista és un corb; per això crea el personatge femení (cf. *mestre/ mestressa*).

enratar+ *v.* (1)

1. *intr. pron.* Algun lloc, omplir-se de rates¹. *De tota manera, de no seguir els gats en el poble, hi havia el perill de tornar a enratar-se, i així ho pensà el batle, home que tenia fama de prudent, [...] (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 231, 21).*

Derivat de *rata*.

torder+ *adj.* (2)

1. Ocell, que s'alimenta de tords¹. *Doncs que ells tampoc no l'havien mort, i allò, l'animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirla tordera. (El pollastre de festes, 1976: 395, 13).*

Adjectiu derivat de *tord*.

cerval+ *m.* (10)

1. [NCOMPT] (*Felis sylvestris*) Gat salvatge¹ o (*Lynx* sp) Linx¹ (VALOR). *Aquell bosc és ple de llops, raboses i cervals; però la casa té porta, finestres i bones reixes. (La mestra i el manyà, 1976: 399, 3).*

Derivat de *cervo*, que, segons explica el mateix Valor (201-4, 148), designa el *gat salvatge*. Hem de suposar que hi ha hagut el·lipsi de *gat*: (*gat*) *cerval*. D'adjectiu, doncs, ens ha passat a nom.

aranyeta+ *f.* (1)

1. [NINCOMPT] Aranyó². *Em caldra fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 7).*

Aquest substantiu és una variant formal de *aranyó*, 'malaltia de l'olivera produïda per un insecte coleòpter'. El sufix diminutiu *-ó* és substituït per *-et*, *-eta*.

coiolt+ *m.* (1)

Variació formal de *coiot* que no és arrellegada en cap diccionari. Enric Valor sí que l'ha inclosa en el *Vocabulari escolar de la llengua*. El mateix Valor hi vacil·la: en aquest diccionari apareixen les dues en la mateixa entrada.

cut-cut+ *interj.* (9)

Variante formal de *cu-cut*. És l'onomatopeia del so que fa el cant d'un *cucut*, un ocell de nom precisament onomatopeic .

alacrana+ *f.* (1)

- [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Cadell¹ (VALOR). [...] *xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els*

seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).

Aquest és un substantiu molt interessant perquè en el glossari de les *Rondalles Valencianes* (2010-6, 146), Enric Valor fa la definició de *alacrana* i diu: ‘sembla que és l’anomenat *acheta campestris*’. Però, tal com s’indica en la definició del *DOLEV-Natura*, sembla que és el *cadell*. Segurament, per a diferenciar-lo del *alacrà* vertader s’ha feminitzat el nom.

mocigaló+ m. (2)

1. [NCOMPT] Ratapenada¹ (*DECat*). *Com a resposta, dalt al cel la tronada va redoblar la seua fúria, un llamp esqueixà els núvols des dels pics negres com ales de mocigaló de les Penyes de Camara... (El jugador de Petrer, 1980: 199, 16).*

Aquesta és una de les formes que es conserven al migjorn valencià. Coromines (v, 849a36) explica que totes provenen del mossàrab com *mosseguello* a Crevillent. Ara bé, basta observar que és un tipus lèxic que, amb *moceguillo* i variants, fa continuïtat en terres de Múrcia, pel Baix Segura i per la Manxa...

2.1.2. Novetats semàntiques: accepcions no enregistrades

Pocs autors s’han encarregat d’estudiar les noves accepcions que Valor fa servir en les seues obres literàries o lexicogràfiques. Cal destacar Casanova (1996, 152) on fa un llistat d’algunes que apareixen en el Diccionari Castallut del mateix Valor i de Josep Giner.

També s’ha de fer esment a la dificultat de destriar allò que és estilístic d’allò que són usos arrelats al català. La gran majoria de noves accepcions han estat creades per processos metafòrics o metonímics, seguidament en mostrem alguns.

cadell m., f. (10)

1. +[NCOMPT] Fill. *Els retia el "vostè" més natural i cerimoniós, tan jovenets com eren encara els cadells de l'amo -ella encara xica, i Rafelet un adolescent no gaire desenrotllat-, perquè això era l'inveterat i fort costum establert. (Sense la terra promesa, 1991: 251, 10).*
3. +[NCOMPT] Fill d’un lloc. *¡Allò sí que va ser un heroi de veritat: displicent, valent, flixat, astut!... ¡Quin cadell de la terra dels cingles i dels barrancs! (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 10).*

Des de l’accepció ‘petit del gos’, o siga, ‘el fill del gos’, s’han construït metafòricament les altres dos: ‘fill’ i ‘fill d’un lloc’.

cetaci m. (1)

1. +[NCOMPT] Alguna cosa molt gran. [...] *a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentudes i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 19).*

Enric Valor empra el significat de *cetaci* 'ordre dels mamífers marins, amb la cua transformada en una aleta caudal ampla de funció propulsora, que comprén les balenes i els dofins' per a explicar la diferència entre una serra petita, Serrella, i una serra immensa, l'Aitana; i ho fa comparant-la amb uns dels mamífers marins més grans que existeixen.

cuc m. (7)

2. +[NCOMPT] Alguna cosa amb forma de cuc¹. [...] *enmig d'una molesta polseguera que el vent s'enduia, amb gran trepidació aparegué aquell cuc gros i llarg i negre i pantaixant, entre estridències i xerrics metàl·lics i esbufecs dels cilindres i la xemeneia. (Temps de batuda, 1991: 35, 19).*

papallona f. (18)

2. +[NCOMPT] Nus de la corbata amb forma de papallona¹. *El pare encara disposava d'un tern de bon tall, de drap fi i confortable, lluià una camisa blanca amb corbata de papallona sota un coll dur i blanc com la volva de la neu, [...]. (Temps de batuda, 1991: 32, 23).*

Accepcions formades metafòricament per la forma.

Un altre cas, sobre el qual hi ha estudis,⁴ és el nom dels núvols. Enric Valor fa servir *peix*, projectat metafòricament perquè s'hi assembla per la figura.

peix m. (41)

2. +[NCOMPT] Núvol¹ en forma de peix^{1a}. *S'havia girat fred; pel cel corrien aquells peixos daurats que solen fer-se a la posta, aquelles esmoladores gegantines que animaven a darrera hora del dia la solitud del cel. (Sense la terra promesa, 1991: 493, 18).*

sardina f. (20)

2. +[NCOMPT] Mort. *-O hi haurà alguna sardina! És a dir, un mort. (Sense la terra promesa, 1991: 524, 20).*

⁴ Molt interessant són els reculls d'Albert Manent sota el títol *Els noms populars dels núvols, boires i vents...* de diferents comarques i llocs d'on arreplega aquests mots gràcies a les entrevistes amb la gent més gran que coneixia molt bé aquests temes, normalment llauradors, ramaders, pastors... gent del camp.

El fragment de la novel·la revela el significat de *sardina* en aquest context. No s'han trobat indicis clars d'on ve aquesta accepció, però segurament aquest sentit ve de 'persona o bèstia magra, molt prima' (DCVB).

•torada f. (1)

1. +[NCOMPT] Espectacle públic consistent a torejar un bou fins a matar-lo amb una estocada, d'acord amb les convencions de la tauromàquia. *Però m'has de prometre que no em faràs anar ni anirem mai més a cap festa de cap poble, puix a la nostra edat ja no estem per a bous i torades ni festes majors fora de la nostra coneguda Bèlgida. (El pollastre de festes, 1976: 407, 22).*

Accepció metonímica.

vibra f. (2)

1. +[NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Sacre¹. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... [...] en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos.... (Temps de batuda, 1991: 58, 14).*

Una de les accepcions inventariada en els diccionaris és la de 'escurçó', però en aquesta ocasió Enric Valor empra *vibra* com a 'sacre'. En el fragment de la novel·la parla de *sacre* i de *escurçó*, però realment qui acaba 'baldada' és el *sacre*.⁵

2.1.3. Unitats fraseològiques

Enric Valor usa gran nombre d'unitats fraseològiques i moltes són novetats lexicogràfiques o no són normatives. Els personatges de l'obra valoriana, especialment en les *Rondalles*, reflecteixen amb la llengua que "parlen" la manera de viure i d'entendre el món de la gent d'aquestes terres. Valor encara que les ha literaturitzades ha fet que els personatges empen aquesta fraseologia, els dialectalismes i el lèxic tradicional que s'ha comentat adés

⁵ Reproduïm l'exemple complet: "-Ah si els veia treballar, senyoreta! -s'esplaià ell-. Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... Si és en terra plana, no té escapatòria: el "fosterer" se li tira de rondó, me l'agafa pel bascoll i amb un parell d'espoltides li desconjunta l'espina; en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos... Els escurçons són més lleugers i perillosos, i a vegades li claven mossegada en el cap i aquest se li unfla com una barcella abans de morir".

per a ser fidels a aquest tipus de narracions. Maria Conca⁶ (1996: 47-60) ha estudiat i ha classificat algunes de les unitats fraseològiques de la producció rondallística de Valor. Nosaltres ens centrarem en aquelles que suposen una novetat lexicogràfica. En destaquem algunes:

Baldat com un lluç, baldat com un ruc, baldat com una tonyina. Comparen dos peixos que, per a pescar-los, cal esgotar-los; i un animal que treballa molt en les faenes del camp i de transport i que també es cansa amb ‘algú molt cansat i sense forces’.

com un callòs+ loc. adj. 1. Algú, molt prim. —*¡Oh, venia sec com un callòs, de travessar aqueixes Manxes interminables! —comentà tot contentó. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 278, 21).*

Valor mateix explica que *callòs* vol dir ‘cuc gros i d’aspecte molt sec que es cria en les branques mortes o en les soques velles’ (2011-3, 147). El *DNV* documenta aquest mot però amb el significat de *cadell* que és un insecte ortòpter. Algú molt sec, és algú molt prim, per tant és una altra locució emprada de manera metafòrica.

deixar per conills verds+ loc. verb. 1. Algú, renunciar a fer o descobrir alguna cosa per impossible (*VALOR*). *L’anell, malgrat totes les recerques, no apareixia, i ella i Roseta, com que havien regirat tots els amagatalls i racons de la casa i tots els prestatges i calaixos de la botiga, a la fi s’ho van deixar per conills verds, que solen dir. El donaren per definitivament perdut. (Abella, 1976: 120, 17).*

Valor (2010-5, 180) ja inventaria aquesta locució, tot i que en un sentit més restringit: ‘renunciar a endevinar-ho, a descobrir-ho’. Un *conill verd* és una cosa impossible, igual que intentar fer o resoldre coses que no tenen solució.

matar dos ocells d’un sol tir+ loc. verb. 1. Algú, resoldre diverses qüestions en una sola acció. *Tot i ser una mica bleada i somiatruites per a moltes coses, sempre havia procurat matar dos ocells d’un sol tir: tenir un home trempat que satisfés la seua normal*

⁶ Maria Conca acaba l’article sobre la riquesa fraseològica d’Enric Valor amb aquestes sàvies paraules: “*En conclusió, l’estil de llengua configurat per Valor s’ha adequat perfectament a les exigències de versemblança del món de ficció de la rondalla, car aquest és un text que conté unes marques personals, espacials i temporals molt específiques, on trobem uns personatges: llenyaters, bruixes, forners, gegants, velletes, reis, prínceps, cavallers, dimonis, que han de parlar d’acord amb la seva condició i segons l’interlocutor, el tema i la situació comunicativa. Així, tant el narrador com els personatges, quan es troben en situacions interactives, de diàleg, usen una llengua oral col·loquial, rica en matisos expressius, que venen donats, en gran mesura, per les característiques de la fraseologia emprada, corresponent a una varietat molt interessant de la llengua catalana en el coneixement de la qual Enric Valor és cap de caps*”.

concupiscència, i alhora un marit que la tragués per sempre de la inseguretats econòmica. (Sense la terra promesa, 1991: 412, 22).

En aquest cas tenim una variant de la locució *matar dos pardals d'un tir*.

no alçar una sargantana de la cua+ *loc. verb.* 1. Algú, no aconseguir allò que pretén. - *No alçaràs mai una sargantana de la cua -resumí Ximet. (Enllà de l'horitzó, 1991: 290, 7).*

Variant formal de la locució *no alçar un gat del rabo (DNV)*. La forma valoriana pot resultar més intensiva: una *sargantana* pesa encara menys.

tirar a gat+ *loc. verb.* 1. Una mula o un ase, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta. (Viatge de Nadal, 1982: 394, 23).*

Locució no documentada en cap diccionari ni en cap document dels investigats. Sabem del seu significat gràcies a un informant de Tibi que viu a Xixona, Pepe 'el Tibiero': el qual ens va explicar el significat d'aquesta locució "Les mules o els ases havien de fer molt d'esforç perquè, per aprofitar els viatges i traure més benefici, els carros es carregaven amb doble càrrega. I semblaven un gat quan traïen les ungles per aferrar-se a algun lloc. Els carros portaven llenya o gel de la Carrasqueta als pobles veïns o d'altres mercaderies d'Agost a Tibi i Castalla". Segurament Enric Valor coneixia aquesta locució perquè vivia en aquesta comarca.

tirar l'ase per la finestra+ *loc. verb.* 1. Algú, gastar molt, especialment en una celebració (*VALOR*). *D'avui en avant, que vinguen filles i gendres i néts, que ací els obsequiarem, si cal, tirant l'ase per la finestra. (El pollastre de festes, 1976: 408, 1).*

Aquesta locució és aplegada per Valor (2013-7, 148) i és una variant formal de *tirar la casa per la finestra* i de *tirar el burro per la finestra (DNV)*.

falcilla reial+ *loc. nom.* 1. (*Apus melba*) Ballester¹. [...] *deixar solta la seua imaginació com aquelles falcilles reials que pujaven i baixaven com sagetes damunt les altures més abismals i inaccessibles de la mare Aitana. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 23).*

Cf. *falcia reial (DCVB, Illes Balears)*. Només apareix una vegada en el nostre corpus. És el Ballester o *Falcia de panxa blanca* (País Valencià). Valor empra *falcia, falcilla* o *falcillot* per a referir-se al *Apus apus*; en aquest cas segurament es refereix a l'espècie *Apus melba*, 'ocell de la família dels apòdids amb el dors bru i el ventre blanc, que habita les zones muntanyoses durant l'estiu'.

Una locució interessant per la formació i pel significat és:

gat empiulat+ *loc. nom.* 1. Gat amagat¹ (*VALOR*). —*Ací hi ha gat empiulat!* —*digué en un crit.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 170, 19).

Sinònim de *gat amagat* 'assumepte ocult'. L'adjectiu *empiulat* pot significar 'guarnir-se amb recarregament' (*DDL*C), tant recarregat que no sé sap el que hi ha davall.

3. El model composicional i la llengua d'Enric Valor: la geosinonímia

Enric Valor teixeix un model lèxic convergent: la norma fabriana actua de bastiment, d'estructura i l'enriqueix amb aportacions lexicosemàntiques i fraseològiques que pren dels clàssics antics i dels parlars vius. Aquesta manera de fer de l'escriptor de Castalla ha amerat pregonament el català que s'ha difós durant els darrers decennis entre els valencians. Hi havia el desig de conjugar dos objectius fonamentals i imprescindibles per a donar viabilitat a l'idioma: la construcció d'un estàndard compartit que assegure la comunicació entre els parlants de tot el territori i que permeta arribar a un mercat cultural comú, i la identificació (emocional, social) d'aquests parlants amb el model.

Podem afirmar que Enric Valor va confeccionar un model lèxic literari de referència del català al País Valencià i aquest era un model fabrià. Per a corroborar aquesta manifestació ens recolzem en les estadístiques⁷ estretes de la tesi doctoral inèdita de Martines (2017) ja que Valor forneix el seu model lèxic amb paraules i fraseologia de tot el domini lingüístic, així crea un model composicional tal i com demanava Pompeu Fabra i segueix la doctrina de Guarnier i Giner. L'escriptor castallut fa servir diferents mecanismes per a confeccionar aquest model de llengua mitjançant la seua obra literària. En les narracions trobem molts testimonis de variació sinonímica, de geosinònims que l'escriptor valencià fa servir algunes vegades en un mateix fragment. Açò ajuda a conèixer el més proper i, normalment també, el que s'utilitza en la llengua literària.

⁷ El *DOLEV-Natura* consta de 1797 paraules i 349 UFs recopilades de la totalitat de l'obra literària del mestre valencià. 50 mots, 79 UFs i 72 accepcions no són enregistrats per algun dels diccionaris de referència (*DIEC2*, *DDL*C, *DCVB* i *DNV*). Cal destacar que 5 de les 50 paraules sí que són presents en *VALOR* (4) i en el *DECat* (1); 12 de les 79 unitats fraseològiques les inventaria *VALOR* (9), el *DGMG* (1), el *DECat* (1) i el *GDLC* (1); i 3 de les 72 noves accepcions són registrades per *VALOR*. Tot això només quant al lèxic de la natura, no ho oblidem, el nostre punt d'atenció. El percentatge respecte al total de mots és del 3%, d'UFs és del 23% i d'accepcions del 2%. Destaca el de la fraseologia, cosa que es deu al fet que els personatges de les narracions de Valor reflecteixen la manera de viure i d'entendre el món de la gent del migjorn valencià i, a més, la fraseologia és la que més variació dialectal té i el *DIEC2* no n'arreplega gaire.

El *DOLEV-Natura* és un diccionari descriptiu, per la qual cosa conté bona part de lèxic que no és inventariat pel *DIEC2*. Després d'examinar aquest lèxic hem comprovat que hi ha 244 paraules que no són arreplegades per aquest diccionari i, d'aquestes, 112 no han estat incorporades pel *DDL*C, un percentatge important perquè és un 47% del total. Aquestes paraules sí que han estat inventariades pel *DCVB* i/o pel *DNV*. Els diccionaris normatius no es caracteritzen per incloure gran quantitat de locucions, cosa que sí que fan els diccionaris descriptius (*DDL*C, *DCVB*) i també el *DNV*; per açò el nombre de fraseologia no present en el *DIEC2* és més significatiu: 137. El *DDL*C n'arreplega 77, un 56% del total; les altres les hem trobades en el *DCVB* i/o el *DNV*. Finalment cal destacar un grup de 21 mots, 10 UFs i 16 accepcions normatives que han estat inclosos pel *DIEC2* i no pel *DDL*C, descobrint que pot ajudar a completar aquest diccionari.

Seguidament il·lustrarem uns exemples que basteixen aquest model composicional.

blanca/garsa

Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyit del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 4).

Un altre cas en el qual es facilita la comprensió i el coneixement d'un mot, el vocable *blanca*, propi del valencià.

•cu-cut/cucut/cuquello

—Cut-cut, cut-cut! No hi havia dubte: el cuquello cantava ja. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 256, 10).

Estava mort de son, perquè el cucut havia cantat, com hem dit, a mitjanit i no a la matinada, cosa que el sorprengué molt, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 256, 4).

En la mateixa rondalla utilitza el mot normatiu *cucut*, el geosinònim valencià *cuquello* i l'onomatopeia per la qual es forma aquesta paraula, *cu-cut*. *Cuquello* és la forma predominant ja que apareix nou vegades i *cucut* solament 4; tots dos apareixen només en la mateixa rondalla: *Home roig, gos pelut i pedra redona*.

guineu/rabosa

Però quan el mig pollastre es va veure tan sol, i que els enormes gramàntols se li anaven a tirar tots damunt amb els seus horrorosos becs i esperons amanits, va dir a la guineu que portava dins: —Ix, rabosa, que ara és la teua! (Història d'un mig pollastre, 1976: 432, 3).

Rabosa, pertany a gran part del català occidental; *guineu*, al català oriental i al nord-occidental.

paloma/papallona

Llavors, aparegué revolant per damunt de l'altar una grossa papallona que féu algunes passades vora els caps dels prínceps contraents. —Quina paloma més fina! —s'estranyava la gent. (L'amor de les tres taronges, 1976: 152, 14).

Utilitza el mot estàndard *papallona* quan intervé el narrador i el geosinònim valencià *paloma* quan ho fa el personatge, cosa que ajuda a caracteritzar-lo.

El cas de *xai* que és el mot general en la majoria dels diccionaris de referència. Enric Valor utilitza els geosinònims *anyell* (24): català oriental; *corder* (14): gran part del català occidental; i *be* (4): català general.

Un exemple que porta aquesta estratègia fins a l'extrem és el cas de la locució *matar dos ocells d'un sol tir*. Enric Valor en el seu afany d'estandardització segurament canvia *pardal* per *ocell* perquè aquesta és la forma més naturalitzada de l'estàndard comú.

Tot i ser una mica bleada i somiatruïtes per a moltes coses, sempre havia procurat matar dos ocells d'un sol tir: tenir un home trempat que satisfés la seua normal concupiscència, i alhora un marit que la tragués per sempre de la inseguretad econòmica. (Sense la terra promesa, 1991: 412, 22).

Cal destacar també el cas de *ase* (84) ja que és el més estés per l'estàndard comú. *Ruc* (15) i *burro* (2) només tenen presència en les rondalles d'Enric Valor.

Seguidament mostrem un llistat de doblats sinonímics en els quals s'utilitza en més ocasions el mot estàndard comú més naturalitzat pertot.

- *duc* (6) i *bufól* (2): la variant valenciana de *brúfol*, tipus de mussol, és també emprada menys voltes que el vocable general *duc*.
- *llagost* (2) i *llagostí* (1): el primer és el nom estàndard i és present en la novel·la *Sense la terra promesa*; el segon hi apareix en la rondalla *Joan-Antoni i els torpalls*.
- *oroneta* (4) i *oronella* (1): preval la forma més general, *oroneta*. *Oronella* apareix en la rondalla *Don Joan de la Panarra*.
- *ocell* (106), *pardal* (31) i *moixó* (10): cas en el qual es decanta més clarament per la paraula estàndard per excel·lència, *ocell*. *Pardal*: pràcticament només és emprat en fraseologia i amb altres sentits. *Moixó*: només per als ocells petits.
- *papallona* (17), *paloma* (2), *palometa* (3) i *voliana* (2): l'estàndard comú que més fa servir és *papallona*. També aporta les formes del català occidental *paloma* i *palometa* i el geosinònim del nord-occidental i zones pròximes del català oriental *voliana*.
- *alacrà* (9) i *escorpi* (1): preval el mot valencià sobre el del català general *escorpi*.
- *rabosa* (141) i *guineu* (4): es decanta per la paraula general del català occidental.
- *soliguer* (4) i *xoriguer* (3): la primera forma és pròpia del valencià i de part del català occidental i només l'empra a les rondalles. La segona, que és la normativa, a les novel·les.
- També és interessant el doblat de mots característics del valencià *indià* (7) i *titot* (4), encara que aquest segon també de Tortosa (*DCVB*). Aquesta segona forma només apareix en la locució *vermell com un titot*, però quan parla de l'animal empra *indià*. No s'ha trobat cap vegada el mot estàndard general *gall dindi*.
- Dos doblats de geosinònims emprats només una vegada per l'escriptor valencià són *llangardaix/fardatxo* i *pregadéu/tocacampanes*. La primera forma és l'usada normalment en l'estàndard literari i la segona la que es fa servir en part del català occidental, sobretot, en el valencià general. Cal destacar que el segon doblat és utilitzat per Valor en la mateixa novel·la, *Temps de batuda*.

4. Obres citades

Casanova, Emili. "Aportacions d'Enric Valor a la lexicografia catalana: el Vocabulari Castellut de 1948 d'Enric Valor i Josep Giner." Carbonell, A. ed. *Actes del simposi d'estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d'Alacant, 1996: 157-180.

- . “Enric Valor, lexicògraf, salvador del lèxic i etimòleg”. En Casanova, E. i Mora, R. i Sanchis, J. eds. *Enric Valor, un home de poble*. Agullent/València: Denes/IEVA, 2002. 189-224.
- . “La contribució d’Enric Valor a la lexicografia catalanovelenciana”. En Verònica CANTÓ *et al.* Eds. *Enric Valor. El valor de les paraules*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2010. 168.
- CIMTAC = Martines, Josep i Martines, Vicent dirs. *Corpus Informatitzat Multilingüe de Textos Antics i Contemporanis*, amb la direcció adjunta de M. Àngels Fuster i Elena Sánchez. Alacant: ISIC-IVITRA, 2012.
- Conca, Maria. “La riquesa fraseològica en la producció rondallística d’Enric Valor.” Carbonell, A. ed. *Actes del simposi d’estudi i festa Enric Valor*, Alacant, Diputació d’Alacant, 1996: 47-60.
- Colomina, Jordi. “Enric Valor i el lèxic normatiu”. *Enric Valor, el valor de les paraules*. Alacant: Acadèmia Valenciana de la llengua, 2010. 152–167.
- CTILC = Rafel, J. (dir.). *Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*, Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, disponible a Internet: <http://ctilc.iec.cat/>.
- DCVB = Alcover, A. M. i F. de B. Moll. *Diccionari Català-Valencià-Balear*, Palma de Mallorca, Moll. Disponible a Internet: <http://dcvb.iecat.net/>.
- DECat = COROMINES, Joan. *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*. Barcelona, Curial edicions catalanes/La Caixa, 1995. 10 vols.
- DDLC = *Diccionari descriptiu de la llengua catalana*, Institut d’Estudis Catalans, 1985. Disponible a Internet: <http://dcc.iec.cat/ddlc/index.asp>.
- DFerrerPastor, v. Ferrer Pastor, Francesc, 1985.
- DIEC2 = *Diccionari de la Llengua Catalana*, Barcelona, Institut d’Estudis Catalans, 2007. Disponible a Internet: <http://dlc.iec.cat>.
- DGMG v. Martí Gadea, Joaquim, 1891.
- DNV = *Diccionari Normatiu Valencià*. València: Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2014. Disponible a Internet: <http://www.avl.gva.es/dnv>.
- GDLC = *Gran diccionari de la llengua catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, 1998.
- Manent i Segimont, Albert. *Els noms populars dels núvols, boires i vents*. Lleida: Pages, 1996.
- Martí Gadea, Joaquim. *Diccionari General Valenciano-Castellano*, València, 1891.
- Martí, Joaquim. *Diccionari històric del valencià col·loquial (segles XVII, XVIII i XIX)*, València, Universitat de València 2016.

- Martines, Josep. “El canvi semàntic a propòsit de *enze*, *enza*: un estudi del lèxic d’Enric Valor”. *Ítaca. Revista de Filologia* 2 (2011): 143-204.
- Martines Llinares, Joan de Déu. “El diccionari de la Natura de l’obra d’Enric Valor.” *Mirabilia/MedTrans* 2 (2015): 191-207.
- . “El diccionari de l’obra literària d’Enric Valor. La natura (dolev-Natura). Volum I. Manifestacions de la natura: els fenòmens, els vents, els cel i els astres i el clima.” *eHumanista/Monographs*, 2019. Disponible a internet:
[https://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/default/files/sitefiles/publications/monographs/Volum I Les manifestacions de la natura definitiu.pdf](https://www.ehumanista.ucsb.edu/sites/default/files/sitefiles/publications/monographs/Volum_I_Les_manifestacions_de_la_natura_definitiu.pdf)
- Pellicer i Bataller, Joan. *Costumari botànic*. Picanya: edicions Bullent, 2000.
- . *Costumari botànic* [2]. Picanya: edicions Bullent, 2004.
- . *Costumari botànic* [3]. Picanya: edicions Bullent, 2004.
- Rafel, Joaquim. “Valor i el lèxic català” dins Salvador, V. i Lawick van, H. eds. *Valoriana. Estudis sobre l’obra de Valor*, Castelló de la Plana, Universitat Jaume I, 1999: 75-104.
- Romeu, Xavier. *Breu diccionari ideològic*. Barcelona: Teide, 1976.
- Vallés i Xirau, Joan (dir.). *Noms de plantes*. Barcelona: TERMCAT, Centre de Terminologia, 2009. Disponible a Internet: http://www.termcat.cat/ca/Diccionaris_En_Linia/191/
- Valor, Enric. *Obra literària completa* València: editorial Gorg, 1975-76. 2 vols.
- . *Obra literària completa Volum III*. València: Fernando Torres editor, 1982.
- . *Vocabulari fonamental*. Esplugues de Llobregat: Plaza i Janés, 1988.
- . *Vocabulari escolar de la llengua*. València: Carena, 1989.
- . *Rondalles valencianes d’Enric Valor*. València: Bullent, 2010-2015. 8 vols.
- . *Sense la Terra promesa*. València: Tàndem, 1991.
- . *Temps de batuda*. València, Tàndem, 1991.
- . *Enllà de l’horitzó*. València, Tàndem, 1991.

5. Diccionari de l'obra literària d'Enric Valor. La natura (DOLEV-Natura)

A

abella *f.* (7)

1. [NCOMPT] (*Apis Mellifera*) Insecte himenòpter volador, amb l'abdomen fosc, de ratlles, cobert de pèls i proveït d'un fibló en el cas de les femelles, que viu en societat i produeix mel i cera. ⇒ *brunzir les abelles*. *Brunzien les abelles de flor en flor*. (*Els guants de la felicitat*, 1975: 130, 22).

abeller *m.* (3)

1. •[NCOMPT] Grup nombrós de persones que es troben en un lloc determinat. *La remor d'abeller de les dones de la pròxima secció amb els seus cants i les seues converses [...]*. (*Temps de batuda*, 1991: 40, 23).
2. [NCOMPT] Eixam². *Li arribava de la vila, encara, com un grat zumzeig d'abeller, algun crit dominant, algun cant de pollastre*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 191, 7).

abegot *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Apis Mellifera*) Abella¹ mascle, més gros que la femella. [...] *pels marges i les ribes cridaven els seus colorins les campànules, les roselles, els timons, la pelosella, i devien brunzir-hi les abelles i els abegots per mils de milenars*. (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 229, 1).

ANTROPONÍMIA

abegot *m.* *Altres membres de l'assemblea ho van trobar encertadíssim: l'abegot = Garibaldi, fecundador de la reina de l'abeller; el granot = l'home aturat que només pot fer rauc-rauc sense conseqüències apreciables*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 554, 11).

abellerol *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Merops apiaster*) Ocell de colors vius amb predomini del verd, d'uns 28 centímetres que es nodreix principalment d'abelles i de vespes. *El gros exèrcit volador planà sobre el cap de l'esbalaïda Teresa, i, a la veu de l'ocell en cap, que era un gros i tornassolat abellerol, es va abatre damunt les cent i tantes teles de matalaf*. (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 369, 8).

agafar v.

LOCUCIONS

•**agafar el bou per les banyes** *loc. verb.* 1. Algú, afrontar de manera decidida i valenta un assumpte difícil (DNV). *Vaig dir, després de ruminar-ho una estona, que segurament davallaria a Cassana a agafar el bou per les banyes. (Temps de batuda, 1991: 200, 11).*

àguila f. (28)

1. [NCOMPT] Ocell rapinyaire de bec fort i corbat, de vol ràpid, grans dimensions i una gran agudesesa visual. ⇒ *nius d'àguiles. [...] amb els seus nombrosos cingles i recingles, els seus nius d'àguiles i de gats cervals, amagatall grandios i laberíntic de les colles de roders més indòmites. (Don Joan de la Panarra, 1976: 343, 21).*

LOCUCIONS

àguila reial *loc. nom.* 1. (*Aquila chrysaetos*) Àguila¹ de grans dimensions i de color bru amb reflexos daurats. *Quan n'eixiren per emprendre la tornada, dos àguiles reials, enormes, descrivien cercles majestuosos en la vertical de la casa, a mitjana altitud. (Sense la terra promesa, 1991: 501, 28).*

alacrà m. (9) > **escorpí**

1. [NCOMPT] (*Buthus occitanus*) Aràcnid¹ amb cua proveïda d'un fibló verinós. *N'alçà una altra i li va eixir de davall un alacrà verd i polit, la cosa preciosa, que, si s'encanta, li clava el temible fiçó. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 443, 1).*

alacrana+ f. (1)

1. [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Cadell¹ (VALOR). *[...] xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; bordonaments de les misterioses alacranes dins els seus caus invisibles, i el riure de les aigües ignorades en sequioles i fontinyols. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 15).*

alacraner+ adj. (1)

2. Lloc, on hi ha alacrans¹. *L'endemà, es posà una altra vegada en camí, i per ses jornades va travessar els deserts i les llores alacraneres i arribà per fi a València i en el palau reial. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 296, 18).*

aladroc m. (1)

1. [NCOMPT] (*Engraulis encrasicolus*) Peix teleosti, amb el dors blavós, els costats argentats i el musell prominent, que es pesca en grans quantitats. *En un instant, tragué la vareta de les virtuts, tocà en l'aigua i aquesta començà a rebullir de peixets... aladroc, esparrallons. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 11).*

alçar *v.*

LOCUCIONS

•**alçar el gall** *loc. verb.* 1. Cridar molt en una discussió. —*Xxxut, mut, per favor — l'interrompé el criat tot tremolós—*. *¡No alceu el gall, senyor meu, per tot allò que estimeu en la vida! (Don Joan de la Panarra, 1976: 328, 11).*

no alçar una sargantana de la cua+ *loc. verb.* 1. Algú, no aconseguir allò que pretén. - *Home, tant me'n dius! Això és molta feina. Amb pesar les saques de farina, ja n'hi ha prou. - No alçaràs mai una sargantana de la cua -resumí Ximet. (Enllà de l'horitzó, 1991: 290, 7).*

àliga *f.* (1)

1. Vegeu *àguila m.* *Va veure, descobertes per Victori, les dues àligues del niu de la Xarquera, que passaven cerimoniosament reconeixent els seus dominis en les primeres hores del dia. (L'ambició d'Aleix, 1982: 52, 7).*

ànec *m.* (5).

1. [NCOMPT] Ocell de la família dels anàtids, de coll curt, cos feixuc, bec aplanat i amb potes palmípedes. —*Pardal verd —fa Jeremies a un ànec vistós que endoblegava la vara on estava parat, del cos tan revingut que tenia—, has vist mai el Castell del Sol? (El Castell del Sol, 1975: 94, 18)*

anyell *m.* (24) > **corder** > **be**

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *I s'alçaren i es disposaren a fer cadascun el seu camí en cerca de cabrides i anyells i de gallines i conills. (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 441, 15).*

1. [NCOMPT] Persona dòcil.

aràcnid *m.* (2)

1. [NINCOMPT_{pl}] Classe d'artròpodes mancats d'antenes i ales, amb el cos dividit en dues parts i amb quatre parells de potes, que comprén les aranyes i els escorpins. *Eren com una cançó de bressol, lenta, espaiada, que es destacava sobre la musiqueta persistent i dodecafònica que interpretaven amb entusiasme insectes, aràcnids i gripaus. (Sense la terra promesa, 1991: 402, 28).*

aranya *f.* (1)

1. [NCOMPT] Invertebrat carnívor, amb quatre parells de potes, que té òrgans secretors d'un fil sedós amb el qual construeix teranyines² per a caçar els insectes de què s'alimenta. [...] *i tenia una sensació lletja i dolorosa, com si hagués vist una negra aranya sobre la pell d'aquell coll fet per a la passió engrescada i les besades càlides d'un amant, [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 55, 28).*

aranyeta+ f. (1)

1. [NINCOMPT] Aranyó¹. *Em caldra fer-los una bona desinfecció: tenen la negra, un fong molt petit que acaba amb el fullam, i l'aranyeta i altres coses. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 7).*

aranyó m. (1)

1. [NINCOMPT] Malaltia de l'olivera¹ produïda per un insecte coleòpter.

arena f. (14)

LOCUCIONS

peix d'arena *loc. nom.* 1. Vegeu *peix m.*

ase m. (84) > ruc > burro

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. ⇒ *brams d'~, orelles d'~. D'on aquest es trobava, se'l veia com una formiga, i al seu davant el negrall de l'ase carregat. (Els tres plets de pasqua Granada, 1976: 307, 24).*
2. [NCOMPT] Burro². Sí, és clar: *¡tot ho he somiat jo! Ase de mi! ¡Vegeu, si arribe a pegar els tres mossos promesos a l'amiga rabosa, l'emplastrada que faig! (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 448, 7).*

LOCUCIONS

bram d'ase que no arriba al cel *loc. orac.* 1. Vegeu *bram m.*

com un ase *loc. adv.* 1. •Algú, treballar, cansar-se o suar molt. *A posta es cansava com un ase en el treball de cada dia per atordir-se i no pensar ni sentir massa. (La idea de l'emigrant, 1982: 230, 27).*

tirar l'ase per la finestra+ *loc. verb.* 1. Vegeu *tirar v.*

atzembla f. (21)

1. [NCOMPT] Bèstia de càrrega. *Jo aniré fent viatges al riu, fins que carregue tot l'or que em faça falta. Després, amb totes les atzemblaes carregades, ens en tornarem. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 298, 5).*

aviram m. (38)

1. [NINCOMPT] Conjunt dels ocells de corral. [...] *la dona feinejava per dins i per les engires del mas, tot atenent els treballs purament domèstics i també donant recapte i tenint cura de l'aviram. (Contalles de la boira, 1982: 335, 22).*

b

bacallà m. (19)

1. •[NCOMPT] Carn de bacallà^{1b}. *Però com que tenia fam i duia —encara, sense adonar-se'n!— un bocí de bacallà a les mans, alhora que plorava pegava fortes mossegades a la salada i rogenca mollassa.* (Joan-Ratot, 1976: 413, 12).
2. [NCOMPT] (*Gadus morhua*) Peix¹ de cos allargat, de color marronós o verd oliva, amb taques fosques a l'esquena i als costats, que té tres aletes dorsals, dues d'anals i una barbata al maxil·lar inferior. *Però m'heu de donar tres grans pans de farina de blat i un bacallà sencer.* (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 2).

bacó m., f. (4)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Porc^{1a}. [...] *que un bacó pot passar entre els teus genolls sense tocar vores —l'informa ella desoladament.* (L'envejós d'Alcalà, 1975: 183, 14).

bai adj. (1)

1. Cavall, de pelatge vermell fosc. *Per al meu estimat nebot don Albert Mauri de Rocafort, deixe el meu cabriolet de luxe i el cavall bai, amb tots els seus arreus".* (Sense la terra promesa, 1991: 14, 24).

•bai m. (1)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall bai¹. *Allà hi havia el seu madur pamplonès, que ja s'havia avesat a la companyia del bai.* (Sense la terra promesa, 1991: 417, 2).

•baldat adj.

LOCUCIONS

baldat com un lluç+ *loc. adj.* 1. Algú molt cansat i sense forces. *Bernadet estava baldat com un lluç; escoltava, però s'adormia sense voler.* (El xiquet que va nèixer de peus, 1976: 288, 26).

baldat com un ruc+ *loc. adj.* 1. Baldat com un lluç¹ (*loc.*). *L'Home del Sol, coent del merescut bonegó, en el fons es va alegrar molt d'aquella decisió de la muller, puix que estava més baldat que un ruc de llenyater.* (El Castell del Sol, 1975: 114, 26).

baldat com una tonyina+ *loc. adj.* 1. Baldat com un lluç¹ (*loc.*). *Perquè ella venia més que baldada com una tonyina de l'incòmode viatge —hores a peu i a cavall— i no li podia venir bé posar-se llavors a fer res. (El pollastre de festes, 1976: 292, 3).*

barb *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Barbus*) Peix¹ de la família dels ciprínids, de cos esvelt, amb un parell de barbes sensorials a banda i banda de la boca, que habita les parts mitjanes i baixes dels rius. *Com un gat cerval em vaig enfilat amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri. (Temps de batuda, 1991: 333, 15).*

be *m.* (10) > **anyell** > **corder**

1. [NCOMPT] Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *El criancó s'agafà com una llapassa a la vida: mamava com un be, s'ensenyava a parlar com una blanca, coneixia a tots i ben aviat començà a caminar amb molta seguretat per tota casa. (Nabet, 1976: 357, 19).*

LOCUCIONS

al be *loc. adv.* 1. A collibè¹ (*loc.*). *Després me l'endugui a casa. al be, com si fos un anyell. (Contalla d'un orat, 1982: 358, 20).*

bectort *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Loxia curvirostra*) Ocell de bec gros, curt i molt corbat que s'alimenta de les llavors de les coníferes. *Mirava de tant en tant el cel blavíssim, per cert no orfe de vida, puix sovint era travessat pels bectorts que anaven d'un pinar a altre, per les falcilles, per algun falcó espuntat vertiginosament. (Enllà de l'horitzó, 1991: 317, 9).*

bèstia *f.* (44)

1. [NCOMPT] Animal no racional. ⇒ ~ *salvatge*, ~ *mansa*. *El jove es va veure negre, com solen dir: el cavall ensopegava en les soques dels pins, perdia la senda, s'enredaven tots dos en les motades de carrasca, ací caic allà m'alce, amo i bèstia tots arrapats i plens de sang i cansament. (El xiquet que va nèixer de peus, 1975: 275, 11).*

bestiar *m.* (12)

1. [NINCOMPT] Conjunt d'animals d'una mateixa espècie criats per als servei i la utilitat de l'home. ⇒ *caps de ~*. *Inclosos casa d'amos, casa de mitgers, cellers, quadres i corrals coberts i descoberts per a dos-cents cinquanta caps de bestiar menor. (Sense la terra promesa, 1991: 10, 14).*

2. •[NINCOMPT] Ramat¹. *Videt dissimulava la seua torbació contenint amb veus i gestos el bestiar al seu darrere a fi que no s'esgarriassen i fessen malbé les vinyes. (Temps de batuda, 1991: 113, 6).*

blanca f. (19) > garsa

1. [NCOMPT] (*Pica pica*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 46 centímetres de llargada, amb el plomatge negre iridescent i el ventre i la zona mitjana de les ales blancs (DIEC2). *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyit del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 4).*

boc m. (11)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Mascle de la cabra¹, amb fortes banyes, barba molt desenvolupada i una olor corporal molt forta. [...] *que no tenien més béns que aquell mal recés, unes cabres blanques, un boc de llargues barbes i unes pomeres que creixien pels voltants (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 340, 9).*

boca f.

LOCUCIONS

•**boca del llop** *loc. nom.* 1. Afer que representa el focus central de problemes i dificultats. ⇒ *ficar-se en la ~. -Això fóra ficar-se en la boca del llop: anar al Govern Civil, posar-se en cua... (Temps de batuda, 1991: 275, 17).*

bonítol m. (7)

1. [NCOMPT] (*Sarda sarda*) Peix¹ teleosti de cos fusiforme, amb el dors de color blau fosc i el ventre blanc, que forma grans bancs que s'apropen a la costa per fresar. *Quan tornà la Rateta, ja en la porta li pegà el tuf de Joan- Ratot guisat. El cor li féu una sotragada, i el bacallà i el bonítol van caure-li de les mans [...]. (Joan-Ratot, 1976: 412, 25)*

•**borinot adj. (2)**

1. Algú, impertinent i pesat, que freqüenta un lloc o una companyia amb insistència fent nosa. —*No sigueu borinots! El martell està beneït; no me'l podreu llevar. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 52, 15).*

borinot m. (3)

1. [NCOMPT] Persona impertinent i pesada que freqüenta un lloc o una companyia amb insistència fent nosa. —*Conta'ns en quatre mots el teu cas —va dir don Ferran a aquest borinot. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 316, 27).*

2. [NCOMPT] (*Bombus sp*) Insecte himenòpter volador, voluminós, brunzent i pelut, que viu en societats petites compostes de mascles, femelles fecundes i femelles estèrils obreres.

borrec m. (3)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella d'un a dos anys d'edat. *I com que es cansava i després no li quedarien forces per a percaçar el borrec de cada dia, [...].* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 446, 12).

bot m.

LOCUCIONS

a bot de sacre+ loc. adv. 1. Molt ràpidament (*VALOR*). *Fuig, Fuig! A complir a bot de sacre!* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 283, 18).

bou m. (66)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Mascle del bou no castrat. *A l'altra banda del riu, albiraràs una delitosa devesa coberta d'un gran herbassar i plena de bous tupadors.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 374, 17).
- 2a. [NCOMPT] Mascle del bou^{2b} castrat, utilitzat per l'home com a animal domèstic, per a les faenes agrícoles, com a bèstia de càrrega i per a l'obtenció de carn. *Puja en una escorribanda i abaixa'm la bufeta de corder plena de sang de bou que ahir vaig amanir.* (*Peret*, 1976: 333, 17).
- 2b. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Mamífer artiodàctil remugant domèstic de la família dels bòvids¹, de grans dimensions, cap gros armat de dues banyes, pell dura i pèl curt. *Tot se li embolcalla com en una boira creixent: boscs espessíssims, cares estranyes, una llarga i rogenca barba, llebres, carenes, barrancs, bous i cavalls...* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 185, 3).
- 2c. [NMASS] Carn de bou^{2a}. *Però no va sopar ningú més que Esclafamuntanyes, que aquella nit s'hauria menjat un bou, peüngles i tot, i ho féu colant molt de vi per llevar el ferum que sentia.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 34, 12).
3. [NCOMPT_{pl}] Cursa de bous^{2b} per carrers i places. [...] *-processons, desfilades de moros i cristians, bous de carrer que tenien la plaça del Roser com a cós principal i preferit-*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 18, 10).

LOCUCIONS

agafar el bou per les banyes+ loc. verb. 1. Vegeu *agafar v.*

anar al bou+ loc. verb. 1. Anar al gra (*loc.*). *-Quants masos hi ha expropiats? -vaig preguntar anant ja al bou.* (*Temps de batuda*, 1991: 360, 7).

bous i torades+ *loc. nom.* 1. Activitat de gran moviment que es duu a terme amb l'objectiu de divertir (*VALOR*). *Però m'has de prometre que no em faràs anar ni anirem mai més a cap festa de cap poble, puix a la nostra edat ja no estem per a bous i torades ni festes majors fora de la nostra coneguda Bèlgida.* (*El pollastre de festes*, 1976: 407, 22).

•**com un bou** *loc. adj.* 1. Fet un bou¹⁺. *Un geni com un bou!* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 348, 23). 2. Algú molt gran, fort. *Aquest era el cas de don Ferran Cervera, home alt i ferm com un bou, de grans bigots aspres, de galtes vermelles.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 439, 11). 3. Algú treballar, cansar-se o suar molt.

ésser un bou+ *loc. adj.* 1. Vegeu *ésser v.*

fer el bou+ *loc. verb.* 1. Com un bou³ (*loc.*). —*Dins quinze dies no en quedarà cap, i llavors m'enduré l'ànima d'aquell calavera de don Pere. ¡Cavaller —féu a mitja veu—, ja has fet prou el bou per aquest món!* (*El jugador de Petrer*, 1976: 207, 11).

•**fet un bou** *loc. adj.* 1. Algú, estar o posar-se furiós, rabiós o molt enfadat (*DNV*). —*Sou vosaltres, sou vosaltres! —escriuava la mare feta un bou—.* (*El Castell del Sol*, 1975: 116, 7).

plaça de bous *loc. nom.* 1. Vegeu *plaça f.*

bòvid *m.*

1. [*NCOMPT*] Remugant caracteritzat per la presència de corns ossis permanents en mascles i femelles.

bram *m.* (13)

LOCUCIONS

bram d'ase que no arriba al cel *loc. orac.* 1. Allò que algú diu i que no mereix d'ésser atès (*DIEC2*). —*No és res d'important, home: a tot posar, un bram d'ase que no deu arribar al cel -va fer tot cabalistic.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 187, 14).

•**brumerol** *m.* (1)

1. [*NCOMPT*] (*Bombus* sp) Borinot² (*DCVB, DNV*). *No em va ser molt difícil. Al fons d'aquella xemeneia hi havia un pilot de gralles que negrejava com negregen les formigues damunt d'un brumerol mort.* (*Temps de batuda*, 1991: 33, 27).

búfal *m.* (1)

1. [*NCOMPT*] (*Bubalus* sp) Remugant de cos massís i pesant, de pelatge fosc i banyes llises i corbades, més gros que el bou. *Ens van servir un berenar força enraonat a base de pa bo i carn de búfal en conserva de la que ens regalava generosament l'Oncle Sam llavors encarnat en aquell demòcrata conseqüent que era Franklin Delano Roosevelt.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 184, 17).

•búfol *m.* (2) > duc

1. [NCOMPT] (*Bubo bubo*) Ocell rapinyaire, molt gran, amb els ulls d'iris taronja, la mirada penetrant, plomalls a les orelles i plomatge rogent llistat a la resta del cos (DCVB, DNV). *I no pot ser, perquè jo, a mitjanit, no he sentit cantar mai com no fossen els mussols o els búfols. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 261, 19).*

busquereta *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Sylvia* sp) Ocell de l'ordre dels passeriformes, de mida petita, bec fi i recte, potes relativament llargues, cua llarga i rectangular a la punta, ales llargues fins més enllà de la base de la cua i plomatge poc vistós i diferent segons el sexe. [...] *que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on refileaven rossinyols i busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1975: 340, 12).*

burro *m.* (2) > ase > ruc

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. —*No toqueu el burro, lladres, que ací prop està mon pare treballant, i d'una aixadada us badarà el cap. (Nabet, 1976: 360, 6).*
2. [NCOMPT] Persona poc intel·ligent.

C

ca *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos¹. [...] *i, ben muntat, emprén el camí que el ca li anava assenyalant. El gos —donava gust!—[...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 74, 21).*

cabra *f.* (116)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Remugant artiodàctil de cos esvelt i àgil, amb el pèl curt i aspre, la cua molt curta i les banyes arquejades endarrere, que es cria per a aprofitar-ne la llet, la carn, el pèl i la pell. ⇒ ~ *muntesa // pastor de cabres, ramat de cabres // pasturar les cabres. Les cabres queixalejaven el romaní i el timó, que ja havien florit. (Contalla d'un orat, 1982: 357, 27).*

cabrida *f.* (6)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cabra¹ femella abans de complir l'any. -*Les quinze cabrides i el cabrit de vostès ja estan criats; compleixen l'any per ara, així que, en voler, estan per a tancar en el seu corral.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 110, 25).

cabrit *m.* (43)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cria de la cabra¹. [...] *i van haver de matar el mascle de les conilles, que, això sí, era gras com un cabridet i faria un arròs de no dir.* (El ferrer de Bèlgida, 1975: 189, 19).

•cabriu *adj.* (1)

1. Cabrum¹. *També anàrem al gran corral de bestiar cabriu que hi havia al costat de la caseta del pastor, amb el seu cobert i descobert.* (Contalles de la boira, 1982: 335, 27)

cabrum *m.* (2)

1. [NINCOMPT] Bestiar cabrum¹. [...] *la palla, encara verdenca, fou mossegada pel cabrum, i la que no estava massa tacada de fang sec ni tocada pel cabrum, fou curosament arreplegada i portada amb xàbegues a la pallissa.* (La idea de l'emigrant, 1982: 243, 11).

cabrum *adj.*

1. Bestiar, de cabres, bocs i cabrits.

cadell *m., f.* (10)

1. +[NCOMPT] Fill. *Els retia el "vostè" més natural i cerimoniós, tan jovenets com eren encara els cadells de l'amo -ella encara xica, i Rafelet un adolescent no gaire desenrotllat-, perquè això era l'inveterat i fort costum establert.* (Sense la terra promesa, 1991: 251, 10).
- [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Petit del gos. -*De veure't tan fredolí. Corre, corre baix, que estàs gelat com un cadell.* (L'amic fidel, 1982: 354, 9).
- +[NCOMPT] Fill d'un lloc. *¡Allò sí que va ser un heroi de veritat: displicent, valent, flixat, astut!... ¡Quin cadell de la terra dels cingles i dels barrancs!* (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 10).

cadell *m.*

1. [NCOMPT] (*Gryllotalpa gryllotalpa*) Insecte que obre galeries subterrànies i és perjudicial per a les plantes.

cadenera *f.* (11)

1. [NCOMPT] (*Carduelis carduelis*) Ocell de la família dels fringíl·lids, granívor, d'uns 12 centímetres de llargada, de plomatge molt vistent de color castany clar, la caram amb una taca vermella, els costats del cap blancs, la nuca negra, les ales negres amb una banda groga i la cua negra amb taques blanques. [...] *el príncep s'entretenia sentint el cant rull dels verderols, el violinet dolcíssim de les caderneres i els xiulets alegres i precipitats de les oronetes; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 128, 25).*

callòs *m.* (2)

1. [NCOMPT] Cuc gros i d'aspecte molt sec que es cria en les branques mortes o en les soques velles (DCVB).

LOCUCIONS

com un callòs+ *loc. adj.* 1. Algú, molt prim. —*¡Oh, venia sec com un callòs, de travessar aqueixes Manxes interminables! —comentà tot contentó. (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 278, 21).*

camell *m., f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Camelus* sp) Mamífer artiodàctil de la família de camèlids, de dimensions grans i cos robust, que té al dors un o dos geps. *I els rics ja tenen també la seua creu... i els seus perills, puix ja se sap que "més costa entrar un ric en el cel que passar un camell pel cós d'una agulla". (Sense la terra promesa, 1991: 174, 29).*

caní *adj.* (3)

1. •Tret físic o atribut, que recorda el dels gossos. *Vora al taiüt, plorosos, muntaven una llarga i inalterable custòdia l'administrador de la difunta, home vellíssim, estampa de la més canina i dolça fidelitat, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 3, 5).*

canilla *f.*

1. [NCOMPT] Conjunt de gossos que cacen junts.

cantar *v.* (121)

LOCUCIONS

•**cantar la gallina** *loc. verb.* 1. Algú, confessar un fracàs (DCVB). *"S'ha perdut i per no cridar i cantar la gallina, capaç serà de matar-se", pensàvem. (Contalles de la boira, 1982: 334, 29).*

•**més prompte/en més poc que canta un gall** *loc. adv.* 1. En molt poc temps. *Però ell, colp ací, espasada allà, en despatxà tres o quatre cap a l'altre món en més poc que canta un gall. (Don Joan de la Panarra, 1976: 348, 20).*

•**no cantar-se'n gall ni gallina** *loc. verb.* 1. Haver-se acabat una cosa o algú. *I allí ja no se'n cantà ni gall ni gallina, ni alenà res en tota la santa nit, ni en l'altra ni en l'altra, ni en milanta nits que haguessen vingut.* (*Els guants de la felicitat*, 1975: 146, 20).

capó *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollastre¹ castrat de petit per engreixar-lo. *El gegant es va cruspir set llebres, un cabrit i dos parells de capons rossats, com si no menjàs res del món; Adolfet no va passar d'una perdiu en salsa, pa, dolços, fruita i una copa de vi.* (*El gegant del Romani*, 1975: 222, 12).

caragol *m.* (6)

1. [NCOMPT] Mol·lusc de closca en forma d'espiral, peu carnós i allargat i tentacles mòbils al cap. —*Quina promesa ni quina banya de caragol!* —*escrifassà Roseta*—. (*Abella*, 1976: 106, 10).

cavall *m.* (282)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Mamífer domèstic, gros, de cap allargat i orelles petites, cua i crinera amb pèls llargs i abundants, emprat com a animal de sella, de tir i de càrrega. ⇒ *salvatge // el ~ renillar // esperonar un ~. [...] i el batle en persona s'encarregà de deixar el cavall a Joan-Antoni, tot pregant-li alhora que, tan prompte com hagués sopat, que se n'anàs corrents a dur aquells animals que havia esmentat.* (*Joan-Antoni i els torpalls*, 230, 28).
2. •[NCOMPT] Unitat de potència equivalent a 735, 4 watts. [...] *tenia dos arbres i un motor de més de 1500 cavalls... Em semblà una barbaritat, però sí: van dir-me mil cinc-cents cavalls de força.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 535, 17).
3. •[NCOMPT] Figura que representa un cavall¹. *Girau, jugant pel palau o pels seus extensos jardins, perdia amb facilitat els cavallets de joguina o la baldufa i la llença o una petita ballesta d'ivori que tenia per a llançar diminutes fletxes.* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 174, 11).

LOCUCIONS

•**a cavall** *loc. adj.* 1. Muntant a cavall. *Al capvespre es va presentar l'àrbitre, el rei de Tortosa, en un luxós carruatge i voltat d'un curt seguici de cortesans i homes d'armes a cavall.* (*El Castell del Sol*, 1975: 82, 20).

a cavall *loc. adv.* 1. Desplaçar-se o lluitar muntant a cavall. ⇒ *anar a ~.* —*D'ací al castell, tardareu poc més d'una hora, si aneu a cavall.* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 334, 12).

a cavall de *loc. prep.* 1. Muntant una muntura. —*Jo no tinc por; porte la fona, i d'una fonada li bade el cap al qui es pose per davant. A més, aniré a cavall del ruc.* (*Nabet*, 1976: 359, 10).

2. Situat sobre un objecte allargat, algú, un animal, una part del cos o una branca cama ací cama allà. [...] *en les corregudes de la Rosa a cavall de la vaqueta, creien veure confirmades les advertències del fill del soterrador d'Otos. (El pollastre de festes, 1976: 407, 1).* 3. Entre dos llocs. *Sí, anirien, tots dos, al poble d'ella, a Confrides, que és dins, dalt, a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentudes i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 18).*

cavalla *f.* (1)

1a. [NCOMPT] (*Scomber scombrus*) Peix¹ de la família dels escòmbrids, fusiforme, de 30 a 40 centímetres de llargada, amb el dors blau verdós marbrejat amb nombroses línies transversals, negres i sinuoses que no sobrepassen la línia lateral, els flancs i el ventre de color blanc argentat, sense taquetes grises, amb dues aletes dorsals molt separades.

1b. •[NMASS] Carn de cavalla^{1a}. *Saladures sí: bacallà, cavalla, bonítol, melva seca. (La idea de l'emigrant, 1982: 260, 6).*

cerval *adj.* (19)

1. Por, extrema. [...] *i molts estudiants, presos d'una por cerval a aquell examen, no s'hi van voler presentar i el deixaren per al setembre. (Sense la terra promesa, 1991: 76, 7).*

LOCUCIONS

gat cerval *loc. nom.* 1. Vegeu *gat m., f.*

com un gat cerval+ *loc. adv.* 1. Vegeu *gat m., f.*

cerval+ *m.* (10)

1. [NCOMPT] (*Felis sylvestris*) Gat salvatge¹ o (*Lynx* sp) Linx¹ (VALOR). *Aquell bosc és ple de llops, raboses i cervals; però la casa té porta, finestres i bones reixes. (La mestra i el manyà, 1976: 399, 3).*

cervatell *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Cervus elaphus*) Cria del cérvol¹. *Maria-Júlia el veia en certa manera com un sensitiu cervatell atrapat en un cep dolorós. (Sense la terra promesa, 1991: 353, 17).*

cérvol *m., f.*

1. [NCOMPT] (*Cervus elaphus*) Mamífer remugant de la família dels cèrvids, d'aspecte àgil i robust, de pèl curt i aspre, potes llargues i banyes massisses i ramoses en el mascle.

cetaci m. (1)

1. [+NCOMPT] Alguna cosa molt gran. [...] *a cavall del trencament que separa la Serrella -la de les crestes dentudes i dilatades- del cetaci immens i escapçat de l'Aitana. (L'ambició d'Aleix, 1982: 48, 19).*

cigala f. (13)

1. [NCOMPT] (*Cicada plebeja*) Insecte homòpter, d'uns quatre centímetres de llarg, cos robust, cap gros, antenes curtes, ales transparents i abdomen cònic, sota el qual els mascles tenen un òrgan amb què produeixen un so estrident i monòton. [...] *s'encengué l'estiu amb cants d'atronadores cigales... i el cor de Girau seguia sagnant d'enyorament i desesperança. (El príncep desmemoriat, 1976: 179, 18).*

cocodril m.

1. [NCOMPT] Rèptil aquàtic, carnívor, de grans dimensions, cap aplanat amb el musell allargat, cua llarga, boca enorme proveïda de dents i mandíbules molt poderoses, de gran voracitat, que viu en grups a les zones tropicals.

cocodrilesca+ adj. (3)

2. Alguna cosa, dura com la pell d'un cocodril¹. *A poc a poc, el cantell i la polleguera de la porta se li estacaren en la crosta cocodrilesca, començà a pegar bocades i lliurà en un bell en sec el seu maligne esperit a l'infern. (Don Joan de la Panarra, 1976: 336, 17).*

LOCUCIONS

llàgrima cocodrilesca+ loc. nom. 1. Lamentació fingida. —*Alt senyor, sos pares moriren — informà amb veu patètica la Margarida, i es torcà una llàgrima cocodrilesca amb la punteta d'un davantal de randes que portava. (Les velletes de la Penya Roja, 1975, 346, 12).*

cogullada f. (5)

1. [NCOMPT] (*Galerida cristata*) Ocell de la família dels alàudids, granívor, d'uns 17 centímetres de llargada, amb una cresta al cap del mateix color terrós que la resta del plomatge. *De lluny, remor de rierols amagats, i, de prop, xiscles de pardals i cogullades. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 249, 17).*

coiolt+ m. (1)

1. Vegeu *coiot m.*

coiot m.

1. [NCOMPT] (*Canis latrans*) Mamífer carnívor americà, de la família dels canids, més petit que el llop i de pelatge espès de color grisenc. *Quelcom se'n va separar: eren*

dos gossos conillers; un d'ells udolà, el musell apuntant al cel, com els coiolts a les nits de lluna. (Temps de batuda, 1991: 261, 13).

collibè (1)

LOCUCIONS

a collibè *loc. adv.* 1. Portar algú assegut i eixancarrat de cames sobre el seu coll. *Sense amollar-los de coll-i-be va transcórrer la curta conversa, que, per part de Videt va ser un seguit de "humms" i "sí senyors". (Temps de batuda, 1991: 113, 10).*

collverd *m.* (1)

1. •[NCOMPT] (*Anas platyrhynchos*) Ànec¹ amb el cap i el coll de color verd metàl·lic el mascle, d'uns 58 centímetres, del qual deriven les races domèstiques d'ànec. [...] *la veu dels gaigs menjadors de glans i d'ous de niu, que recordava la dels ànecs i collverds; [...]. (Temps de batuda, 1991: 202, 23).*

colobra *f.* (1)

1. [NCOMPT] Serp¹ de nineta redona, amb el cos recobert de plaques regulars i simètriques, sense rastres de membres ni de cintures. *I l'altra música, finíssima, allunyada, del rierol de la vall, feta de gorgolleigs d'aigua, de piulades de colobres inofensives, de miols o esgarips d'ocellots invisibles i misteriosos en la tenebrosa riera d'àlbers i pollancre...* (Enllà de l'horitzó, 1991: 260, 23).

colom *m., f.* (16)

1. [NCOMPT] (*Columba livia*) Ocell dels columbiformes¹, d'uns 32 centímetres de llargada, plomatge gris o blanc, cua ampla i parrupeig característic. *En aquell moment sentiren com un lleu batre d'ales de colom i veren per l'aire dues mans negríssimes que venien a set pams damunt terra pel mig del gran caminal. (Abella, 1976: 109, 22).*

LOCUCIONS

•**colom sense fel** *loc. nom.* 1. Persona bondadosa.

colomí *m.* (6)

1. [NCOMPT] Persona innocent, cànvida i amb poca experiència de la vida. *I aquells que tenia davant, malgrat la seua duresa de revolucionaris, pensí que també devien tenir, amagats, uns cors de colomins. (Temps de batuda, 1991: 361, 26).*
2. [NCOMPT] (*Columba livia*) Colom¹ jove. [...] *em veu parat en la parra un ocell que ell coneixia de la seua terra —una blanca, mena de garsa de la grandària d'un colomí i molt parladora. (El Castell del Sol, 1975: 97, 27).*

LOCUCIONS

•**colomí sense fel** *loc. nom.* 1. Colom sense fel¹ (*loc.*). *Caterina, com que per a ella era sempre un infant, un colomí sense fel, és a dir, "el xic de la mare", va somriure incrèdula i complaguda.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 110, 12).

columbiforme *m.*

1. [NINCOMPT_{pl}] Ordre d'ocells de cos arredonit, cap petit, potes curtes, plomatge dens i bec gruixut i una mica corb, que comprén els coloms i les gangues.

conill *adj.* (5)

1. Nu.

LOCUCIONS

en conill *loc. adj.* 1. Nu. *L'agafen unes quantes, el fiquen dins la cova, i, en un bell en sec, des del turbant al calcer, el deixen en conill sense cap mirament.* (*L'envejós d'Alcalà*, 1975: 181, 12).

conill *m., f.* (84)

1a. [NCOMPT] (*Oryctolagus coniculus*) Mamífer rosegador d'orelles llargues, potes posteriors més llargues que les anteriors i pèl espès. ⇒ ~ *de bosc*. *L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animalets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 160, 4).

1b. •[NMASS_{masc}] Carn de conill^{1a}. *-Pepeta, filla meua: tu deixa'm a mi! Fa lleig això de dir al Senyor que menga arròs amb conill.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 190, 2).

LOCUCIONS

deixar per conills verds+ *loc. verb.* 1. Vegeu *deixar v.*

coniller *adj.* (5)

1. Gos, que caça conills¹. *Perquè eren caçadors: hi havia les potades d'un gos coniller.* (*Temps de batuda*, 1991: 334, 16).

coniller *m.* (4)

1. [NCOMPT] Gos coniller¹. *Era un coniller dels bons. Això jo ho entenc bona cosa. Li vaig portar aigua de la font: li'n tiri al cap i li vaig donar a beure.* (*Contalla d'un orat*, 1982: 358, 18).

conillera *f.* (3)

1. [NCOMPT] Gàbia per a tancar-hi conills^{1a}. *Potser a la part-darrere tenia el corralet, amb llenya, joquer de gallines i les conilleres.* (*El rei Astoret*, 1975: 315, 13).

corb m. (90)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) Ocell negre, de bec robust i corbat i de potes amb ungles fortes, que viu en indrets rocosos i s'alimenta principalment de cossos morts i d'alguns animalons vius. *En això, s'estranyà de veure un colom blavenc que volava seguit d'un corb endolat; travessaven rabents el cel blau amb un fort batre d'ales. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 249, 20).*

ANTROPONÍMIA

corb m. -Passe, Frederic! -va dir amb veu amable el president-corb i fura. (Temps de batuda, 1991: 220, 3).

corbató m. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) Cria del corb¹. —*Vull comprar un bocí de formatge per obsequiar la corba i els corbatons. (La rabosa i el corb, 1976: 419, 4).*

corbessa+ f. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corax*) La muller del corb¹. *Doncs el misteri estava que ell i la seua corbessa, o siga la muller, ho havien consultat a la seua cosina, la comare blanca, aqueixa garsa que té fama de ser l'ocell més astut i desvergonyat del món. (La rabosa i el corb, 1976: 423, 3).*

corder m. (15) > anyell > be

1a. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Cria de l'ovella fins l'edat d'un any. *Ric-riquejaven els grills amb alegria, piulaven els alacrans, belaven uns corders vora casa, i, en el fons dels barrancs, ja quasi foscos, i per les dotades d'olivar, miolaven de tant en tant els mussols i xiulaven les cornetes. (La idea de l'emigrant, 1982: 288, 14).*

1b. •[NCOMPT] Anyell². *Fa por a voltes; però és un corder. Si no, veja quin dia li ho dic: don Rafel s'ha endut l'herència, i ací no passarà cap cosa que es pugui contar. (Sense la terra promesa, 1991: 492, 20).*

cornella f. (1)

1. [NCOMPT] (*Corvus corone*) Ocell de la família dels còrvids, de color totalment negre i llustrós, amb el bec molt fort i la cua quadrada. *De dalt les altes crestalleres, semblaven acomiadar-los els xiscles dels esparvers i el grallament de les cornelles i els corbs, volant tots incansables sobre els abismes. (Sense la terra promesa, 1991: 346, 13).*

corneta f. (11)

1. •[NCOMPT] (*Otus scops*) Xot¹ (DNI). *Ric-riquejaven els grills amb alegria, piulaven els alacrans, belaven uns corders vora casa, i, en el fons dels barrancs, ja quasi*

foscós, i per les dotades d'olivar, miolaven de tant en tant els mussols i xiulaven les cornetes. (La idea de l'emigrant, 1982: 288, 15).

corser m. (30)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall gran i lleuger, de bella estampa, emprat antigament en les batalles i tornejos. *En això, pel capdads de la plaça, es va sentir el trot d'un cavall, i, tot seguit, va aparéixer, sobre un corser blanc i ricament guarnit, un jove foraster que solia passar alguna que altra vegada per Biar, camí del seu poble. (Les animetes, 1976: 269, 16).*

cruixidell m. (5)

1. [NCOMPT] (*Emberiza calandra*) Ocell de la família dels fringíl·lids, de plomatge gris per damunt i blanc al ventre, de bec groc, que habita a les zones de secà de terra baixa. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport. (Temps de batuda, 1991: 20, 15).*

•cu-cut interj.

1. Onomatopeia del so que fa el cant d'un cucut¹. —*Cut-cut, cut-cut! No hi havia dubte: el cuquello cantava ja. (Home roig, gos pelut, pedra redona, 1976: 256, 10).*

cua f. (69)

LOCUCIONS

cua de gat loc. nom. > **sanguinària** > **herbeta de la sang** •1. (*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies (DCVB). *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil·la diurètica i estomacal, l'arnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 21).*

cuc m. (7)

- [NCOMPT] Invertebrat de cos allargat, tou i cilíndric, desproveït de potes, que es desplaça arrossegant-se contraient el cos. —*Adéu, mare! Me'n vaig a bufar tota la nit, que els pins són plens de bosses de cucs, i vull agranar-los tots cap a la mar, a veure si s'ofeguen! (El rei Astoret, 1975: 317, 13).*
- +[NCOMPT] Alguna cosa amb forma de cuc¹. [...] *enmig d'una molesta polseguera que el vent s'enduia, amb gran trepidació aparegué aquell cuc gros i llarg i negre i*

pantaixant, entre estridències i xerrics metàl·lics i esbufecs dels cilindres i la xemeneia. (Temps de batuda, 1991: 35, 19).

LOCUCIONS

•**com un cuc** *loc. adj.* 1. Algú, molt insignificant. *-Encara que vagen al seu negoci, procuren que no patesques, que no et sentes davant d'ells com un cuc, que treballes tranquil. (Sense la terra promesa, 1991: 195, 19).*

matar el cuc *loc. verb.* •1. Vegeu *matar v.*

cucut *m.* (4) > **cuquello**

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *Estava mort de son, perquè el cucut havia cantat, com hem dit, a mitjanit i no a la matinada, cosa que el sorprengué molt, [...]. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 256, 4).*

cuquello *m.* (9) > **cucut**

1. [NCOMPT] (*Cuculus canorus*) Ocell de plomatge cendrós blavenc i de cant monòton i característic, la femella del qual pon el ous en nius d'altres espècies. *El cuquello, quan n'hi ha, sol cantar ja ben clar el dia; la feina de la terra li era ben coneguda; la soldada no era desenraonada. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 254, 23).*

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Vegeu *oliva f.*

cut-cut+ *interj.* (9)

1. Vegeu *cu-cut interj.*

d

deixar *v.*

LOCUCIONS

deixar per conills verds+ *loc. verb.* 1. Algú, renunciar a fer o descobrir alguna cosa per impossible (*VALOR*). *L'anell, malgrat totes les recerques, no apareixia, i ella i Roseta, com que havien regirat tots els amagatalls i racons de la casa i tots els prestatges i calaixos de la*

botiga, a la fi s'ho van deixar per conills verds, que solen dir. El donaren per definitivament perdut. (Abella, 1976: 120, 17).

1. v.

drac m. (25)

1. [NCOMPT] Criatura fabulosa representada com un rèptil ferotge de grans dimensions, amb cos de serp, mandíbula prominent, quatre potes i grans ales. *Doncs en aquell mateix mes d'abril que sortia el fadrí Jaumet de sa casa, va i fan el sorteig i toca a la filla del duc de ser lligada a la Penyeta de les Hortes i menjada pel drac. (La Mare dels Peixos, 63, 25).*

duc m. (6) > búfol

1. [NCOMPT] (*Bubo bubo*) Ocell rapinyaire, molt gran, amb els ulls d'iris taronja, la mirada penetrant, plomalls a les orelles i plomatge rogent llistat a la resta del cos. *[...] com d'un gros borrelló de llana que passàs invisible i veloç entre ells; podia semblar també el vol apagat d'un gros mussol, d'un duc. (El Castell del Sol, 1975: 108, 2).*

e

egua f. (11)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall femella. *Posseïen també una gossa perdiguera, una egua vella i una barca nova a vela i a rem, poc més gran que un bot, que Jaume, tot sol o ajudat per la dona, podia varar en la mateixa vora. (La Mare dels Peixos, 1975: 56, 4).*

•eguada f. (2)

1. Vegeu *eugassada f.*

eixam f. (6)

- 1a. •[NCOMPT] Grup nombrós de persones o de coses en moviment o no. *El rodejava una horta espessa i criadora i un eixam de fruiters que feien molt bona fruita quan n'era el temps. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 31, 2).*

1b. [NCOMPT] Grup nombrós d'insecte o d'ocells que volen plegats. *El poble, avesat, va respondre com un immens i brumidor eixam: [...]* (Sense la terra promesa, 1991: 320, 4).

2. [NCOMPT] Conjunt d'abelles¹ pertanyent a un mateix rusc.

enconillat+ *adj.* (1)

1. Algú, amb característiques d'un conill¹. *I un enconillat, flaquíssim i tot giragonsat, de llarga barba blanca, amb cara de camperol antic, que feia de president, va dir: [...].* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 168, 11).

enratar+ *v.* (1)

1. *intr. pron.* Algun lloc, omplir-se de rates¹. *De tota manera, de no seguir els gats en el poble, hi havia el perill de tornar a enratar-se, i així ho pensà el batle, home que tenia fama de prudent, [...].* (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 231, 21).

•enza *f.* (7)

1. Vegeu *enze m.* (DIEC2).
2. Vegeu *enze m., f.* (DCVB, DNV).

enze m.

1. [NINCOMPT] Ocell de reclam que s'empra en la caça amb teles (DIEC2). *Posà a redòs de la llosa la gàbia amb el mascle que serviria d'enza, li llevà la caputxa de dril i tornà a la barraca a prendre la seua posició.* (Sense la terra promesa, 1991: 507, 3).

enze m., f.

1. •[NCOMPT] Persona que incita o provoca a fer alguna cosa (DCVB, DNV). *El seu germà Joan era dur de cor; la seua cunyada Basília era una enzeta que no parava de malcorar a l'home: així, que perdria el plet, no podria pagar i els seus ossos i les seues molles anirien a raure a la presó.* (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 303, 8).

LOCUCIONS

•fer l'enza *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

eriçó m. (4)

1. [NCOMPT] (*Erinaceus sp*) Mamífer insectívor, amb les parts superiors del cos i els flancs recobertes de punxes, que es defensa tot enrotllant-se formant una bola de punxes. *(A Ciril, que era bon creient, se li van posar els pèls drets com a un eriçó. [...].* (L'albarder de Cocentaina, 1976: 166, 12).

escorpí m. (1) > **alacrà**

1. [NCOMPT] (*Buthus occitanus*) Aràcnid¹ amb cua proveïda d'un fibló verinós. *[...] el caçador sempre exposat a la temible picada d'algun escorpí molestat en els seus*

quartiers d'hivern pel moviment de les pedres. (Sense la terra promesa, 1991: 505, 29).

escurçó m. (17)

1. [NCOMPT] (*Vipera latasti*) Rèptil amb el tronc i la cua allargats i de secció cilíndrica, sense extremitats, amb escates sobreposades, de tonalitat entre grisa i negra i que segrega verí. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... (Temps de Batuda, 1991: 58, 11).*
2. [NCOMPT] Persona maligna, maldient i murmuradora. —*Herald, no es llig la proclama! Notari, puja aci! —Ben fet! —digueren els tres escurçons dels germans—.* (*Esclafamuntanyes, 1976: 84, 24).*

esmirla f. (2)

1. [NCOMPT] (*Falco columbarius*) Falcó¹ petit, amb el mantell gris blavós i la resta del plomatge rogenc amb ratlles de tons més foscos, de vol lleuger, emprat en falconeria. *I la velocitat que duien ara no era minsa: ells passaven davant als ocells més voladors —soliguers, falcons, esmirles i àguiles... (Esclafamuntanyes, 1976: 67, 21).*

esparver m. (6)

1. [NCOMPT] (*Accipiter nisus*) Ocell rapinyaire boscà de trenta-vuit centímetres que s'alimenta d'ocells petits i es caracteritza pel dors marró grisós, el pit ratllat, el bec robust i pel domini de la capacitat de vol. *Cadernerres, verderols, passarells, cogullades, tords, merles, grives, esparvers, falcons, corbs, àguiles... tots els coneixia, pel cant i pel vol. (La idea de l'emigrant, 1982: 254, 7).*

ésser v.

LOCUCIONS

ésser un bou+ *loc. adj.* 1. Com un bou². *El Mauri és un bou rabiós, i no se les pensa. (Sense la terra promesa, 1991: 432, 15).*

estornell m. (3)

1. [NCOMPT] (*Sturnus vulgaris*) Ocell migrador de plomatge negre amb reflexos verdosos i vermellosos i pigallat de blanc, que vola formant grans estols, sovint de milers d'individus. *I amb tots els ets i uts! Daus que tirava, de tants punts negres com treien, semblaven una serrada d'estornells. (El llenyater de Fortaleny, 1975: 44, 19).*

eugassada f.

1. [NCOMPT] Ramat d'egües¹. *És que en els prats on pastura l'eguada reial, baixa un cavall salvatge que ningú no sap d'on ve, comença a mossos i guitzes amb mares i poltres i me'n fa una estrossa. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 22).*

f

falcia f. (2)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Falcillot¹. *Passaven rabents les falcies -negres mitges llunes sobre l'atzur-. Semblaven trets característics de l'estiuada, trossos movibles de paisatge, vius, incansables en el vertigen. (L'ambició d'Aleix, 1982: 107, 4).*

falcilla f. (2)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Falcillot¹. *Mirava de tant en tant el cel blavíssim, per cert no orfe de vida, puix sovint era travessat pels bectorts que anaven d'un pinar a altre, per les falcilles, per algun falcó espuntat vertiginosament. (Enllà de l'horitzó, 1991: 317, 9).*

LOCUCIONS

falcilla reial+ loc. nom. 1. (*Apus melba*) Ballester¹. [...] *deixar solta la seua imaginació com aquelles falcilles reials que pujaven i baixaven com sagetes damunt les altures més abismals i inaccessibles de la mare Aitana. (La idea de l'emigrant, 1982: 210, 23).*

falcillot m. (1)

1. [NCOMPT] (*Apus apus*) Ocell migrador de cos afusat, potes curtes i ales llargues en forma de falç, la vida del qual transcorre en gran part a l'aire (DIEC2). *Al bosc es sentien els parrupeigs de tórtora i todons; travessaven el cel en vols rabents els falcillots de muntanya, de panxa blanca i ales punxegudes i veloces. (Enllà de l'horitzó, 1991: 117, 25).*

falcó m. (40)

1. [NCOMPT] (*Falco communis*) Ocell rapinyaire de la família dels falcònids, d'ales punxegudes, cua llarga i estreta i bec corb i fort, utilitzat en la caça. *Cap ni un! Tenen*

un vol ferm, ràpid, incansable; rara vegada els pot atrapar ni el falcó, només que hi haja un bosc a mil brases de distància. (Sense la terra promesa, 1991: 154, 12).

LOCUCIONS

•**falcó reial** *loc. nom.* 1. (*Falco peregrinus*) Falcó¹ amb un collar de color blanc molt vistós. [...] *petits jardins de les Hespèrides on relluïa el groc sorprenent de les llimes; ni el falcó reial que planava en la calma del matí sobre les rambles pedregoses i desertes. (Viatge de Nadal, 1982: 393, 7).*

fardatxo *m.* (1) > **llangardaix**

1. [NCOMPT] (*Lacerta* sp) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida mitjana o gran, amb el cos cilíndric i robust, el dors cobert d'escates, la cua llarga i cònica i les extremitats curtes, amb dits llargs i prims que acaben en unghes. *Fica la mà dins el forat i en trau un pitxeret d'or massís, la cosa fina, tot gravat amb figuretes en relleu (¡com podia haver tret un fardatxo penjant del dit!). (Nabet, 1976: 363, 14).*

felí *adj.* (3)

1a. Propi dels fèlids¹.

1b. •Algú, amb característiques felines^{1a}. [...] *i Adelina havia eixit tota a sa mare, per bé que també havia tret de Justí aquella suavitat felina, que en dona resultava molt bé. (Sense la terra promesa, 1991: 434, 7).*

felí *m.* (1)

1. [NCOMPT] Mamífer de la família dels fèlids¹. [...] *brandà la maça i la llançà amb fúria contra l'esquena del feroç felí, que ja era prop del niu. L'abastà de pla i de ple, i allí finà el cerval. (Esclafamuntanyes, 1976: 58, 7).*

fèlid *m.*

1. [NINCOMPT_{pl}] Família de mamífers carnívors digitígrads, de cap arredonit, musell curt i ullals desenvolupats, àgils i cautelosos, que comprèn els gats, els lleons, els tigres i les panteres.

fer *v.*

LOCUCIONS

•**fer cara de gos de barraca** *loc. verb.* 1. Algú, mostrar displicència envers alguna cosa (DNV). *L'albarder, per unes coses i altres, estava quimerós. “La meua muller fa cara de gos de barraca”, solia dir-se gràficament, però entre dents, quan la veia tan ensopida, tan displicent, tan desinteressada de tot. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 19).*

fer cara de mussol+ *loc. adj.* 1. Algú, taciturn. *Deu ser molt ric també, però no es compra res, ni fa res, ni diu res, i contem que no ix mai del palau, on viuen tots, i allí sembla que a tothora fa cara de mussol...* (Esclafamuntanyes, 1976: 72, 11).

•**fer l'enza** *loc. verb.* 1. Algú, provocar, molestar (DNV). *Qui li feia l'enza era un enfant terrible, un fill de bona casa que esglaiava tothom en aquell medi burgès amb les seues teories comunistes.* (L'ambició d'Aleix, 1982: 170, 28).

•**fer la palometa** *loc. verb.* 1. Algú, moure's d'un lloc a l'altre cercant o regirant-ho tot (DCVB, DNV). *Tot fent la palometa, al poc es va espuntar i es va parar en un cantal, cinquanta passes al darrere de la casa, i a l'acte es va tornar xic.* (El Gegant del Romani, 1975: 236, 24).

•**fet un tocacampanes** *loc. verb.* 1. Algú, estar dèbil, fluix, sense forces (DNV). *-Anem directes al centre; no passem pel mercat, que nosaltres no hi podem fer res, i menys jo que estic fet un tocacampanes.* (Enllà de l'horitzó, 1991: 232, 8).

•**fet una tonyina** *loc. adj.* 1. Algú, molt molest, cansat (DCVB). *-Estic fet una tonyina, del viatget i del cas d'ahir. En tota la santa nit no he pogut dormir a plom.* (Temps de batuda, 1991: 241, 18).

fil·loxera *f.* (9)

1a. [NCOMPT] (*Phylloxera vastatrix*) Insecte homòpter molt petit que parasita la vinya. [...] "Vendre". "Vendre-ho tot", llavors que les terres eren més depreciades que mai amb la bíblica plaga de la fil·loxera. (Temps de batuda, 1991: 24, 12).

1b. [NINCOMPT] Malaltia de la vinya causada per la fil·loxera^{1a}. *La renda del vi disminuïa cada any per dues causes: la fil·loxera i les dificultats del mercat.* (Temps de batuda, 1991: 24, 12).

•**fil·loxerar** *v.* (1)

1. *intr. pron.* Els ceps o la vinya, ésser atacats per la fil·loxera^{1a} (DCVB). *-Jo recorde ara que ell va aconsellar el meu pare quan se'ns filloxeraren les vinyes; [...].* (Enllà de l'horitzó, 1991: 94, 10).

formiga *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Formica* sp) Insecte himenòpter que excava galeries on viu organitzat en colònies compostes de tres menes d'individus: mascles, femelles i obreres. *Al fons d'aquella xemeneia hi havia un pilot de gralles que negrejava com negregen les formigues damunt d'un brumerol mort.* (Temps de batuda, 1991: 333, 27).

LOCUCIONS

•**com a formigues** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, anar en gran nombre. [...] *contemplava com a formigues el personal badoc i els festers, i les desfilades, els simulacres de les guerrilles i fins les processons.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 221, 21).

formiguejar *v.* (7)

1a. *intr.* Anar amunt i avall per un lloc o en un lloc a la manera d'una colònia de formigues¹. *Els gossos lladraven i clapien i la gent palatina es veia ja formiguejar, per mig dels carrascals i les coscolles.* (*Les velletes de la Penya Roja*, 1975: 344, 12).

1b. •*intr.* Un lloc, estar ple de gent formiguejant^{1a}. [...] *li semblava que feia anys que estava apartat d'aquell món sorollós i formiguejant de València.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 35, 4).

formiguer *m.* (2)

1. [NCOMPT] Multitud de persones, de vehicles o de naus formiguejant^{1a}. - *I observí que no hi havia aquell moviment de formiguer humà de quan jo vaig anar-hi a fer-me el salconduit.* (*Temps de batuda*, 1991: 349, 15).

fotja *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Fulica atra*) Ocell de la família dels ràl·lids, de plomatge negre amb una placa còrnia de color blanc al front. [...] *al centre de la marjal, lluià la llacuna dels Ullals, breu espill on s'emmirallaven les fotges i els martinets, i, al fons, el jove veia grisejar la vila [...].* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 72, 26).

gafarró *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Serinus serinus*) Ocell de la família dels fringíl·lids, d'uns 10 centímetres de llargada, de plomatge verd groguenc amb llistes fosques la femella, i el pit, la gola i el carpó llisos, de color groc viu, el mascle. [...] *ni trescava amb amiguets riallers per les rieres i les xopades mirant de trobar nius d'ocells -gafarrons, cadernerers, verderols- que ell, descoberts i admirats, no permetia que fossen tocats per mans pecadores.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 45, 7).

gaig m. (13)

1. [NCOMPT] (*Garrulus glandarius*) Ocell de la família dels còrvids, que ateny els 34 centímetres de llargada, de plomall erèctil al cim del cap i plomatge bru amb una taca blanca al carpó, amb plomes blaves i negres a les ales. [...] *puix hi ha dues castes d'ocells que s'hi ensenyen amb facilitat: les blanques i els gaigs.* (*La Mare dels Peixos*, 1975: 76, 21).

gall m. (36)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Ocell de la família dels fasiànids de mida mitjana i de vol curt, amb cresta, que es cria per la carn i els ous. *Unes hores després, entre les boires de la son, va sentir l'escataineig d'unes gallines i el cant agut i familiar d'un gall.* (*Abella*, 1976: 116, 9).

LOCUCIONS

alçar el gall *loc. verb.* 1. Vegeu *alçar v.*

•més prompte/ en més poc que canta un gall *loc. adv.* 1. Vegeu *cantar v.*

missa de gall *loc. nom.* 1. Vegeu *missa f.*

•no cantar-se'n gall ni gallina *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

gallina f. (57)

- 1a. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Femella del gall, més petita que el mascle, amb la cresta menys desenvolupada i els tarsos sense esperons (DIEC2). *S'acotà la noia entre dues garbes vora la soca de la carrasca i s'alçà portant en les mans una gallina que escataïnava com si la matassen.* (*Temps de batuda*, 1991: 116, 15).

- 1b. •[NMASS] Carn de gallina^{1a} adulta. *La dona del batle li va amanir una tassa de brou de gallina, que ell es begué d'un glop; [...].* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 335, 4).

LOCUCIONS

•cantar la gallina *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

de gallina *loc. adj.* 1. Pell, que presenta els fol·licles pilosos erectes. *A tall obert, amb les baionetes, com si aventaren a l'era Allò et feia posar la pell de gallina!* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 91, 3).

•no cantar-se'n gall ni gallina *loc. verb.* 1. Vegeu *cantar v.*

gallina m., f. (1)

1. [NCOMPT] Persona covarda. *Sí senyor; faria nit a Alcoleja. ¡Sí, tal com havia dit aquell gallina de Jordi! No hi renunciava, no! I és que no es podia amb els vells ni amb homes que no tenen pit.* (*Viatge de Nadal*, 1982: 401, 14).

gallinaci adj. (2)

1. Propi del gall¹ (DIEC2). *Al peu del pujol, davall d'un marge del sembrat, va respondre un cloqueig gallinaci, clar i dolç. (Sense la terra promesa, 1991: 507, 16).*

garsa f. (13) > blanca

1. [NCOMPT] (*Pica pica*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 46 centímetres de llargada, amb el plomatge negre iridescent i el ventre i la zona mitjana de les ales blancs. [...] *em veu parat en la parra un ocell que ell coneixia de la seua terra —una blanca, mena de garsa de la grandària d'un colomí i molt parladora. (El Castell del Sol, 1975: 97, 27).*

gasela f. (1)

1. [NCOMPT] (*Gazella dorcas*) Mamífer remugant del grup dels artiodàctils, petit, molt àgil, d'ulls grossos i vius i banyes corbades. *Si intentes de passar, et devorarà com a una tendra gasela. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 374, 13).*

gat m. f. (80)

1. [NCOMPT] (*Felis catus*) Mamífer quàdruple domèstic de la família dels fèlids, petit i àgil, de llengua aspra i d'ungles retràctils, corbes i agudes, i amb el pèl espès i suau. *Això va anar i era un gat, molt sabut, que cada nit passejava per la vora del mas. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 1).*

LOCUCIONS

cercar els cinc peus al gat *loc. verb.* 1. Vegeu *cercar v.*

•com un gat *loc. nom.* 1. Algú, pujar a un lloc o damunt d'un animal molt àgilment.

com un gat cerval+ *loc. adv.* 1. Com un gat¹ (*loc.*). *Com un gat cerval em vaig enfilem amunt, cap a on les gralles feien en el cel com una mola de barbs dins un toll, com els he vist jo en el pantà de Tivarri. (Temps de batuda, 1991: 333, 14).*

cua de gat *loc. nom.* > **sanguinària** > **herbeta de la sang** •1. (*Lithospermum fruticosum*) Mata de flors blaves i fulles linears recobertes esparsament de pèls rígids, pròpia de les brolles calcícoles mediterrànies (DCVB). *Florenci coneixia l'herba sanguinària dita també cua de gat, l'herbeta de la sang, que evita la feridura, la camamil-la diurètica i estomacal, l'àrnica per a les contusions, el card blanc per al mal de pedra... (La idea de l'emigrant, 1982: 253, 21).*

gat cerval *loc. nom.* 1. (*Lynx* sp) Linx¹. *L'endemà, el passà Beatriu pensant i repensant en l'estranya visita del gat cerval, que s'havia portat tan mansoi. (La mestra i el manyà, 1976: 402, 21).*

gat amagat *loc. nom.* 1. Assumpte ocult.

gat empiulat+ *loc. nom.* 1. Gat amagat¹ (*VALOR*). —*Ací hi ha gat empiulat!* —*digué en un crit. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 170, 19).*

gata moixa (gat moix) *loc. nom.* 1. Persona moixa que amaga les seues intencions deshonestes. —*Maledicció una i trenta mil voltes! Filla de Satanàs! Aaah! Roderà, verinosa, bandida, gaieta, gatamoixa!* (*Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 17).*

gat salvatge *loc. nom.* 1. (*Felis Sylvestris*) Mamífer quadrúpede salvatge de la família dels fèlids, petit, de pèl gris, tigrat i amb la cua peluda. [...] *saberen que en aquelles altures solitàries no sols eren abundants les àguiles, les raboses i els gats salvatges, que feien alguns estralls entre l'aviram, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 252, 15).*

•**gat vell** *loc. adj.* 1. Algú, que té molta experiència en una activitat, en un camp o en una professió. *El guarda era gat vell i estava ben acostumat a tractar amb gent muntanyarda de tota mena [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 113, 7).*

tirar a gat+ *loc. verb.* 1. Vegeu *tirar v.*

•**gatamèu** *f.* (1)

LOCUCIONS

a (la) gatamèu *loc. adv.* 1. Posant mans i peus o genolls a terra. —*Això és quan vaig a gatameu —observà el germanet. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 226, 3).*

gatamoixeria *f.* (1)

1. [NCOMPT] Qualitat de gata moixa¹ (*loc.*) (*DIEC2*). —*Alguna gatamoixeria et deuen haver fet, Jeroni. (Peret, 1976: 286, 7).*

gavina *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Larus ridibundus*) Ocell marí palmípede, de la família dels làrids, de color blanc amb la part superior cendrosa i les ales llargues. [...] *la llunyana cala de Granadella, que és un recés profund i bellíssim, silenciós i solitari, endinsat entre dues altes i escarpades moles on xisclen els esparvers i les gavines. (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 9).*

geneta *f.* (1) > **papalbra**

1. [NCOMPT] (*Genetta genetta*) Mamífer carnívor petit, de pèl gris fosc amb taques negres, cua llarga formant anells blancs i negres, i ungles retràctils. *Les serps ara estan endormiscades, però una geneta o una mostela no fóra estrany que s'hi hagués entaforat. (Sense la terra promesa, 1991: 336, 7).*

gola *f.*

LOCUCIONS

•**boca del llop** *loc. nom.* 1. Vegeu *boca f.*

•**com una gola de llop** *loc. adj.* 1. Lloc molt obscur. *Eren les deu de la nit; tot era fosc com una gola de llop, i, quan va eixir del poble, encara queia alguna volveta de neu. (I queixalets també!, 1975: 204, 15).*

gos *m., f.* (167)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Mamífer quadrúpede de la família dels cànids, domèstic, molt intel·ligent i fidels als humans, les races del qual varien significativament entre si quant a l'aspecte i al temperament. *Al seu darrere, el gos s'havia gitat a la vora d'un alt i pompós ginebre, però prompte es va alçar d'un bot i llançà una bona lladrada. (La Mare dels Peixos, 1975: 64, 18).*
2. [NCOMPT] Servent abnegat d'algú. ⇒ ~ *fidel*. *Roc: un home honrat, un gos fidel. (Sense la terra promesa, 1991: 88, 22).*
3. •[NCOMPT] Persona indigna i menyspreable. *El cas és que Rico em semblava un gos menyspreable del patró, [...]. (Temps de batuda, 1991: 46, 11).*

LOCUCIONS

com un gos *loc. adv.* •1. D'una manera indigna. [...] *et fan un mort de fam o un perdulari o et deixen morir de misèria com un gos...* (La idea de l'emigrant, 1982: 307, 29). 2. Viure o treballar d'una manera feixuga i escarrassada. *Li ve un mal de no res, i es juga ací la vida com un gos. (Sense la terra promesa, 1991: 494, 14).* •3. Algú, experimentar un sentiment molt intensament. *Poden o no poden les males persones? Adrià, el xicot, rabiava com un gos no podent davallar a ciutat, [...]. (Contalles de la boira, 1982: 339, 22).*

•**fer cara de gos de barraca** *loc. verb.* Vegeu *fer f.*

•**més content (alegre) que un gos amb un os** *loc. adj.* 1. Algú, estar molt satisfet (DCVB, DNV). *Per les seues jornades i més alegre que un gos amb un os, arribà, a la fi, el mig pollastre a la cort reial, ¡i a cal rei de seguida! (Història d'un mig pollastre, 1976: 431, 9).*

•**més gos que un pont** *loc. adj.* 1. Algú, molt peresós (DNV). *L'únic que no li semblava malament era el nom que Bartomeu s'havia reservat, puix que era més gos que un pont. (Esclafamuntanyes, 1976: 27, 1).*

gralla *f.* (23)

1. [NCOMPT] (*Corvus monedula*) Ocell de la família dels còrvids, d'uns 33 centímetres de llargada, de plomatge molt fosc amb el cap de color gris clar, que vola en estols. *Les gralles, els esparvers i les garses van callar i s'amagaren en els cingles solitaris. (El dimoni fumador, 1975: 213, 5).*

•**gramàntol** *adj.* (2)

1. +Pollastre, gramàntol¹. *Així, que quan veren el pollastre gramàntol com eixia a poc a poc dels arganells de l'haca, ja podeu pensar-vos quin goig dissimulat els va córrer per tot el cos. (El pollastre de festes, 1976: 391, 18).*

•**gramàntol** *m.* (3)

1. +[NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollastre molt alt i vistós (*VALOR*). *Gallines blanques, negres i favades, orgullosos indians, descomunals gramàntols, anglesets de llarga i empinada cua, [...]. (Història d'un mig pollastre, 1976: 428, 3).*

granot *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Rana* sp) Granota¹. *Si ella s'hagués trobat en el cas de Maria, amb un marit com un granot, panxut, parat, amb cara d'òbila bondadosa... (Sense la terra promesa, 1991: 550, 22).*

ANTROPONÍMIA

granot *m.* *Ella, una nit de contuberni general (vuit dones i un secretari), aportà el fruit de dies de meditació, en forma d'ordre injuriosa on es deia "abegot" a Monlió i "granot" al pobre del botiguer. (Sense la terra promesa, 1991: 554, 3).*

granota *f.* (5)

1. [NCOMPT] (*Rana* sp) Amfibi sense cua, de pell llisa i brillant, ulls sobreixents, dits units per una membrana i amb les extremitats posteriors molt desenvolupades per a saltar. *Però un calfred i el rauc d'una granota van acabar per esparpellar-lo una altra vegada. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 306, 15).*

grill *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Gryllus domesticus* i *Gryllus campestris*) Insecte saltador de color negre rogenc, pelut, de cap gros arredonit i cos cilíndric i curt, els exemplars mascles del qual emeten per fricció dels èlitres uns sons aguts característics. *Vora ella sonava l'harmonia de la bella temporada estiuenca en la Terra Blanca: espaiades campanetes dels gripaus moradors de les humides dotades; xerrics brillants dels grills, habitants d'arbres i verdines; [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 14).*

gripau *m.* (8)

1. [NCOMPT] (*Bufo* sp) Amfibi cobert d'una pell berrugosa, amb glàndules que contenen líquid irritant, de costums menys aquàtics i moviments més lents i feixucs que la granota. *Vora ella sonava l'harmonia de la bella temporada estiuenca en la Terra Blanca: espaiades campanetes dels gripaus moradors de les humides dotades; [...]. (El príncep desmemoriat, 1976: 187, 13).*

griu m. (1)

1. [NCOMPT] Monstre fabulós meitat àguila¹ i meitat lleó¹. [...] *tots tres en llits historiat, de ferro, adornats de planxes fines amb pintures barroques tals com grius, fulles d'acant, espigues... [...]. (Temps de batuda, 1991: 76, 5).*

griva f. (7)

1. [NCOMPT] (*Turdus viscivorus*) Ocell de la família dels túrdids, més gran que el tord comú i amb el dessota de les ales blanc en comptes d'ocre. *I, cas inaudit: el rei, en la tornada, en plena temporada de cacera, s'entendria de veure els animallets —perdius, grives, llebres, conills, i fins àguiles i falcons—, [...]. (El rei Astoret, 1975: 309, 26).*

guatla f. (1)

1. [NCOMPT] (*Coturnix coturnix*) Ocell migrador d'uns 20 centímetres de llargada, amb el cap i les parts superiors d'un bru negrós amb ratlles més clares i les parts inferiors d'un cendra clar, molt apreciat pels caçadors. [...] *cruixidells menjadors de blat, grassos i seriosos; abellerols planadors i serens; carnosos i lentes guatles; astutes i xiuladores cogullades... (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 369, 3).*

guineu f. (4) > rabosa

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mamífer carnívor de la família dels caníds, de cos esvelt i allargat, cap triangular, musell estret, orelles dretes i triangulars, peus curts, cua llarga i grossa i pelatge suau. *Però quan el mig pollastre es va veure tan sol, i que els enormes gramàntols se li anaven a tirar tots damunt amb els seus horrorosos becs i esperons amanits, va dir a la guineu que portava dins: —Ix, rabosa, que ara és la teua! (Història d'un mig pollastre, 1976: 432, 3).*
2. •Persona astuta i malintencionada.

h

haca f. (56)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall de poca alçada, molt fort i lleuger. *Per damunt de la neu, els carruatges del nuvi i dels seus distingits familiars havien vingut emmenats*

per cavalls i haques sanguinis i fogosos, que ben bé quasi suaven sota l'assot gèlid de la tramuntana. (Les animetes, 1976: 276, 11).

•**haquinyol** *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Haca¹ petita (DNV). *La cara bruna de l'home va dibuixar una fosca carotxa. Féu deturar l'haquinyol. (Llegenda del palleter, 1976: 211, 10).*

i

•**indià** *m.* (7) > **titot**

1. [NCOMPT] (*Meleagris gallopavo*) Ocell de l'ordre dels gal·liformes, de plomatge d'un color bru bronzejat amb taques blanques a les extremitats de les ales i de la cua, i el cap i el coll nus i coberts de carúncles vermelles així com la membrana erètil que té sobre el bec. *Hi havia cadolles seques per l'estiuada, vora les quals pul·lulaven unes quantes gallines i un indià. (Temps de batuda, 1991: 73, 20).*

insecte *m.* (14)

- 1a. [NCOMPT] Artròpode de la classe dels insectes^{1b}. [...] *que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on refilaven rossinyols i busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 13).*
- 1b. [NINCOMPT_{pl}] Classe d'artròpodes antenats, de respiració traqueal, amb el cos dividit distintament en cap, tòrax i abdomen, amb sis potes, i dues o quatre ales. [...] *feta de miríades de "veus" d'insectes i aràcnids misteriosos, ens acariciava les oïdes distretes, i de tard en tard posaven una nota de temor suau per a les dones de ciutat els udols de les raboses, [...]. (Temps de batuda, 1991: 205, 7).*

j

•jama f. (4)

1. [NCOMPT] Canilla¹ (DNV). *Es féu la temporada de caça en el mas muntanyenc de don Lluís, dit la Font de Pallarès, amb fructíferes eixides a la perdiu (a cama i al parador), i al conill i la llebre amb una bona jama de gossos. (Temps de batuda, 1991: 6, 26).*

jò nec m. (3)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Vedell¹ de menys de dos anys. [...] *aquell atapeïment de rotllos de cuiro de vedella, de jò nec, de bou o de cabra, [...]. (Temps de batuda, 1991: 39, 6).*

LOCUCIONS

com un jò nec+ *loc. adj.* 1. Com un bou² (*loc.*). *Blai, ja sabem, era forçudot com un jò nec. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 308, 16).*

esmorzar com un jò nec+ *loc. verb.* 1. Algú, menjar molt. *Va esmorzar com un jò nec i va beure moderadament un vinet de serra escumós com el xampany. (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 254, 2).*

I

linx m. (1)

1. [NCOMPT] (*Lynx* sp) Mamífer carnívor de la família dels fèlids, semblant al gat, de cames llargues, orelles terminades en un pinzell de pèls negres i cua curta. [...] *-vici ocult i pernicios dels meus avantpassats cassanencs i d'altres senyors de la comarca i d'enrastrades d'estricnina per a extirpar del vedat linxs, cervals i raboses. (Temps de batuda, 1991: 55, 28).*

llagost m. (2) > llagostí

1. [NCOMPT] Insecte ortòpter de la família dels acrídids, amb el cos de colors terrosos, bon saltador i d'habituds migratòries, que sovint forma núvols que destrueixen la vegetació dels llocs per on passen. *Albert, per fi, va oblidar les fonades a passabarranc, els llagosts, els ocells, els pregadéus. (Sense la terra promesa, 1991: 164, 28).*

•llagostí m. (1) > llagost

1. [NCOMPT] Insecte ortòpter de la família dels acrídids, amb el cos de colors terrosos, bon saltador i d'habituds migratòries, que sovint forma núvols que destrueixen la vegetació dels llocs per on passen (DCVB, DNV). *Dos fadrinets, lleugers com a llagostins, apareixien sempre dalt la del capdamunt [...]. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 236, 10).*

llangardaix m. (1) > fardatxo

1. [NCOMPT] (*Lacerta* sp) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida mitjana o gran, amb el cos cilíndric i robust, el dors cobert d'escates, la cua llarga i cònica i les extremitats curtes, amb dits llargs i prims que acaben en ungles. *Finestrat té molt belles coses: les fonts dels Molins, que brollen enmig d'un paisatge estepari i assedegat; unes ruïnes plenes de llangardaixos i malenconia; [...]. (Don Joan de la Panarra, 1976: 321, 2).*

llebre f. (28)

1. [NCOMPT] (*Lepus* sp) Mamífer rosegador semblant al conill però més gran, amb les orelles i les potes més llargues, i el pèl més curt i dens. [...] *ben cert que demà aniran a caçar al rastre dels conills i les llebres, i com que vora la nostra caseta hi ha les mates més golejades de tota la serra, [...]. (Les velletes de la Penya Roja, 1975: 342, 16).*

LOCUCIONS

com les llebres *loc. adv.* 1. Algú, dormir amb un son lleuger. *El so David deu estar fent la migjornada, però dorm com les llebres, amb un ull obert. (Temps de batuda, 1991: 144, 2).*

•com una llebre *loc. adv.* 1. Algú o un animal, avançar molt ràpidament. *Per no tombar cap arrere, córrec com una llebre cap avant, encara que estiga cansat. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 168, 11).*

•llebrenc *adj.* (10)

1. Algú, àgil (*DCVB, DNV*). *I es posà a riure de veure's una altra vegada fet el jove llebrenc i corpulent que era, però en roba interior solament. (Esclafamuntanyes, 1976: 93, 1).*

llebrer *adj.* (2)

1. Gos, de cos molt esvelt, potes llargues i cap estret i allargat, emprat especialment per a caçar llebres¹ i conills i per a curses. *Doncs una brega singular: un grandíssim llop, un ferocíssim falcó, un gos llebrer de bella estampa i una formiga negreta de cap gros [...]. (El Gegant del Romani, 1975: 227, 16).*

llebrer *m.* (5)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos llebrer¹. *I ella veu com, a l'acte, es transforma el xicot en un llebrer que tenia dues brases de llarg, un gos la cosa fina i escumada. (El Gegant del Romani, 1975: 241, 10).*

lleó *m., f.* (16)

1. [NCOMPT] (*Phantera leo*) Mamífer carnívor de la família dels fèlids, d'una gran corpulència, pèl de color falb, cua acabada en un pinzell de cerres, les espatlles i la nuca cobertes en el mascle d'una espessa crinera, que habita a l'Àfrica subsahariana i al nord-oest de l'Índia. —*Només passar les portes, sentireu el rugit d'un lleó; quan se us acostarà tot ferotge per devorar-vos, doneu-li l'anyell i us deixarà passar. (L'amor de les tres taronges, 1976: 133, 4).*
2. [NCOMPT] Persona audaç, imperiosa i valenta. *Però don Macià, per a la mar, era aleshores un lleó, i com un lleó treballà; s'ho jugà tot i va salvar la vida i l'embarcació de don Llorenç. (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 7).*

LOCUCIONS

com un lleó *loc. adv.* 1. Algú, fer una acció amb molt afany. *Això brama com un lleó, udola com els llops, xiula com les serps, per tossals, plans i barrancs; arranca pins com a campanars i esguella carrasques com a esglésies... És cap de caps! (El xiquet que va nàixer de peus, 1975: 277, 3).* 2. Intensament. [...] *i com un lleó treballà; s'ho jugà tot i va salvar la vida i l'embarcació de don Llorenç. (L'ambició d'Aleix, 1982: 70, 7).*

la part del lleó *loc. adv.* 1. Vegeu *part f.*

lloca *adj.* (1)

1. •Ocell femella, durant el període de cova i criança. *Es sentien per dins l'abanalat les perdius lloques conduint les seues niuatxades amb el seu coc-coc de gallinetes de serra; [...]. (Temps de batuda, 1991: 123, 3).*

lloca *f.* (4)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gallina¹ que cova. *L'únic que m'agrada és posar lloques, criar animallets, arreplegar ous i, sobretot, anar pels camps fent herba per als conills.* (*L'albarder de Cocentaina*, 1976: 160, 3).

llocada *f.* (4)

1. [NCOMPT] Conjunt de pollets¹ nascuts dels ous covats per una mateixa lloca¹. *Dalt el tossal de la Cova, no gaire lluny de nosaltres, es va sentir el xoqueig lent, espaiat, de les perdius mares conduint cadascuna la seua llocada.* (*Enllà de l'horitzó*, 1991: 315, 24).

llop *m., f.* (111)

1. [NCOMPT] (*Canis lupus*) Mamífer de la família dels cànids, de pèl gris fosc, orelles erectes, cua llarga i peluda, molt voraç, que emet un udol característic. *Això va anar i era... un llop i una rabosa, la cosa més amiga del món, que campaven pel rebanc que fa l'ombria del Carrascal de Castalla, on més espessos es troben els pins, les carrasques i els ginebres.* (*Comencilda, Secundina i Acabilda*, 1976: 439, 1).

LOCUCIONS

•com una gola de llop *loc. adj.* 1. Vegeu *gola f.*

llop de mar *loc. nom.* 1. Mariner gran i amb experiència. *-Aneu, aneu vosaltres! -insistia a Aleix i Pauleta l'antic llop de mar.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 185, 16).

lluç *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Merluccius merluccius*) Peix de la família dels merlúccids, de color gris amb tons metàl·lics al dors, més clar dels costats, de blanc argentat al ventre, amb la boca grossa proveïda de dents en forma d'agulla, amb escates petites que es desprenen fàcilment i amb dues aletes dorsals separades, que viu a la plataforma continental i al talús i és de carn molt apreciada.

LOCUCIONS

baldat com un lluç+ *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

m

mardà *m.* (8)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Mascle de l'ovella. *Poc després de la gran tempesta, havia nascut una herba molt tendra per les carades, i ovelles i mardans, cabres i bocs, borreguets i cabrits s'ho passaven divinament amb aquelles mates florides i aquella tendror que pujava per onsevol. (El darrer consell, 1982: 371, 3).*

marraix *m.* (2)

1. [NCOMPT] (*Lamna nasus*) Tauró de cos fusiforme i robust, amb el musell cònic i una mica arredonit, amb el dors gris blavós i amb el ventre blanc. —*Si baixe aquí baix, vos se tire com el peix marraix! (Don Joan de la Panarra, 1976: 329, 7).*

martinet *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Nycticorax nycticorax*) Martinet de nit¹ (*loc.*). [...] *al centre de la marjal, llúia la llacuna dels Ullals, breu espill on s'emmirallaven les fotges i els martinets, [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 72, 26).*

LOCUCIONS

martinet de nit *loc. nom.* 1. (*Nycticorax nycticorax*) Ocell de la família dels ardeids, de costums nocturns, amb el plomatge fosc amb un plomall blanc.

mastí *m.* (4)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos mastí¹. *Dins una barraca de fusta i fermat amb una sòlida cadena, hi havia llavors una bèstia ferocíssima, una espècie de mastí de raça impura, que, a l'arribar cavall i cavaller, va amollar, momentàniament desorientat, uns lladrucs que espaordien, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 149, 23).*

mastí *adj.*

1. Gos gros i robust, usat sobretot per a guardar finques i ramats pel seu aspecte imponent i pel seu caràcter fidel i valent.

matar v.

LOCUCIONS

matar dos ocells d'un sol tir+ *loc. verb.* 1. Algú, resoldre diverses qüestions en una sola acció. *Tot i ser una mica bleada i somiatruïtes per a moltes coses, sempre havia procurat matar dos ocells d'un sol tir: tenir un home trempat que satisfés la seua normal concupiscència, i alhora un marit que la tragués per sempre de la inseguretats econòmica.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 412, 22).

matar el cuc *loc. verb.* •1. Algú, beure una beguda alcohòlica en dejú. *De bon matí, per cinc cèntims, alguns treballadors passaven entre dues clarors a fer-se un calentet o una copa d'aiguardant mata-rates abans d'anar-se'n al tall, per "matar el cuc".* (*Sense la terra promesa*, 1991: 423, 19).

•**matar una mosca** *loc. verb.* 1. Algú, fer mal a una persona. ⇒ *incapaç de ~.* *Els elements del sometent local eren quatre bons senyors d'edat, uns quants llauradors i els fills de tots ells, incapaços en conjunt de matar una mosca.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 543, 5).

melva f. (3)

1. [NCOMPT] (*Auxis rochei*) Peix de la família dels escòmbrids, de dors blavós amb taques sinuoses blau fosc, de forma afuada i peduncle caudal carenat, i dues aletes dorsals molt separades. *En fi: així i tot, Tros-de-pa donava menjar a la dona i criava els xicons freqüentant la melva i la cansalada, les sardines en bóta i el pa moreno i assaonat, i no li sobrava mai un amadeu que ficar en el calçetí.* (*El pollastre de festes*, 1976: 391, 17).

merla f. (5)

1. [NCOMPT] (*Turdus merula*) Ocell de plomatge negre i bec groc el mascle, molt habitual als boscos i zones arbrades, fàcilment domesticable i caracteritzat per la bellesa del seu cant. —*Xiu, xirritxitxiu!* —*va fer la veu de la merla en el bosc. Era en punt l'hora de migjorn; Bernat havia desaparegut.* (*El Castell d'Entorn i no Entorn*, 1975: 368, 4).

LOCUCIONS

merla blava *loc. nom.* 1. (*Monticola solitarius*) Ocell de la família dels muscicàpids, de plomatge blau grisenc, que habita els indrets rocosos de la zona litoral mediterrània. *Els volà esporuguida una merla blava; cantaven ocultes les petites cigales muntanyeses en algun pinatell assedegat suspès sobre el buit; [...].* (*Sense la terra promesa*, 1991: 211, 1).

missa f.

LOCUCIONS

missa de gall *loc. nom.* 1. Missa solemne que se celebra a mitjanit la nit de Nadal. *Aniríem a la missa del gall tan bonica que fa la nostra parròquia, amb dona Pauleta almenys; els obsequiaríem en allò que es pogués i quedariem com cal.* (*L'ambició d'Aleix*, 1982: 129, 16).

mocigaló+ *m.* (2)

1. [NCOMPT] Ratapenada¹ (*DECat*). *Com a resposta, dalt al cel la tronada va redoblar la seua fúria, un llamp esqueixà els núvols des dels pics negres com ales de mocigaló de les Penyes de Camara...* (*El jugador de Petrer*, 1980: 199, 16).

moixó *m.* (10)

1. [NCOMPT] Ocell volador de petites dimensions. *El dia era magnífic, corria el mati lluminós de l'alta muntanya, refilaven els moixons amb mil xiulets harmoniosament diferents, [...].* (*El príncep desmemoriat*, 1976: 182, 5).

moltó *m.* (22)

1. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Mascle de l'ovella castrat. ⇒ *pell de ~, carn de ~.* *Don Joan començà a sopar amb gran apetit -bon pa, bona carn rostida de moltó, bon vi moscatell-, [...].* (*Don Joan de la Panarra*, 1976: 327, 27).

mosca *f.* (22)

- 1a. [NCOMPT] (*Musca domestica*) Insecte dípter, freqüent a l'estiu en els llocs habitats, de color bru fosc, petit, i de forma triangular, amb ales transparents amb què vola sovint en ziga-zaga i una trompa amb què xucla les substàncies sucoses. *-La destorben les mosques? (Temps de batuda*, 1991: 96, 27).

- 1b. [NCOMPT] Insecte dípter semblant a la mosca^{1a}.

LOCUCIONS

•**amb la mosca al nas** *loc. adj.* 1. Algú, irritat. —*Porte una moneda d'estrela per al guardià major, desficaciat!* —*li retrucà Bernadet amb la mosca al nas.* (*El xiquet que va nàixer de peus*, 1975: 281, 19).

•**com les mosques a la mel** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, anar a un lloc en gran quantitat. *Ella i Sempretvull parlaven sovint i secretament del pla que s'havien enginyat, que no era més que un parany en què el rei havia caigut de potes com una mosca a la mel.* (*Esclafamuntanyes*, 1976: 90, 26).

•**matar una mosca** *loc. verb.* 1. Vegeu *matar v.*

•**una mosca** *loc. nom.* 1. El més petit soroll. ⇒ *no sentir ni ~.* *No es veia cap ànima vivent ni es sentia una mosca en aquell immens edifici.* (*El Gegant del Romani*, 1975: 222, 6).

moscarda f. (2)

1. [NCOMPT] (*Asilus crabroniformis*) Mosca^{1b} grisa amb bandes longitudinals negres i cap groc, vivípara i perillosa per la rapidesa amb què es desenvolupen les larves en els materials en descomposició. *Déu del cel! Allà dins, en una espessor de l'arbreda, es sentia un zum-zum eixordador de mosques, moscardes i brumerols.* (Abella, 1976: 123, 20).

mosquit m. (7)

1. [NCOMPT] (*Culex* sp) Insecte dípter, molt petit, de cos prim, potes llargues i vol lent amb un brunzit molt agut, proveït d'una trompa llarga i fina amb què la femella pica els vertebrats per xuclar-los la sang. *-Deuen criar mosquits -va dir ella pràctica.* (Temps de batuda, 1991: 73, 24).

mostela f. (3)

1. [NCOMPT] (*Mustela nivalis*) Mustèlid de cap allargat i cua curta, de color vermellós i blanquinós, que es nodreix de petits mamífers i habita l'hemisferi nord. [...] *i pels animals danyosos: serps, gats cervals, raboses, i mosteles, que també fan molt de mal...* (Temps de batuda, 1991: 177, 24).

mul m., f. (14)

1. [NCOMPT] Mamífer domèstic, híbrid d'un cavall i una somera o d'un ase i una egua¹. *Va pegar un bot i es vestí en dos grapats; isqué a l'entrada i es sorprengué de veure que l'home roig ja l'hi esperava amb un mul enganxat al forcat.* (Home roig, gos pelut i pedra redona, 1976: 255, 4).

mussol m. (24)

1. [NCOMPT] (*Athene noctua*) Ocell rapinyaire nocturn, sedentari, de plomatge brunenc i els ulls redons amb l'iris groc, que s'alimenta de petits vertebrats i insectes. *Hi havia tres mussols pelats, vius, que semblaven tres ànimes en pena, cadascun d'ells parat en una branca seca d'olivera borda en un pany de paret.* (L'envejós d'Alcalà, 1976: 170, 20).

LOCUCIONS

fer cara de mussol+ loc. adj. 1. Vegeu *fer v.*

mussol banyut loc. nom. 1. (*Asio otus*) Ocell de presa nocturn, d'uns 35 centímetres de llargada, de color ocraci i bru grisenc, amb dos plomalls erèctils a les orelles. [...] *i haver-lo obligat per això a matar-li tres perdius i un mussol banyut en el seu vedat de la serra dels Plans.* (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 314, 21).

n

O

òbila *f.* (8)

1. [NCOMPT] (*Tyto alba*) Ocell nocturn d'uns trenta centímetres de llargada, de plomatge de tons clars molt suau i amb els ulls dirigits endavant i voltats de plomes radiades. *I solta una esgarrifosa rialla, que trobà esglaiadora resposta, dins el bosc, dels mussols, òbiles i altres bèsties misterioses i malignes. (El rei Astoret, 1975: 328, 10).*

LOCUCIONS

més toix que una òbila+ *loc. adj.* 1. Vegeu *toix adj.*

oca *f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Anser anser*) Ocell de plomatge gris cendrós i blanc del ventre, de potes rosades, del qual s'aprofita la carn, el fetge i les plomes. *Després arribà als corrals coberts i descoberts, atapeïts de gallines, de pollastres, oques, ànecs i indians, que escataïnaven, cantaven, piulaven, eixordadorament. (Esclafamuntanyes, 1976: 39, 24).*

ocell *m., f.* (106) > **pardal**

- 1a. [NINCOMPT_{masc_pl}] Classe de vertebrats ovípars, de sang calenta, bec corbat, cos cobert de plomes i proveït d'ales, generalment capaç de volar. *Ell, refiat per valerós, passa avant, gos al costat, i no veu ningú ni sent més ocells que aquells moixons que ja hem dit que refileaven dins el fresc fullatge de les acàcies, dels àlbers i dels llorers. (La Mare dels Peixos, 1975: 73, 14).*

1b. [NCOMPT] Animal de la classe dels ocells^{1a}. ⇒ ~ *de rapinya*. *Els ocells de rapinya revolantigaven per damunt i no paraven d'escandalitzar*. (*El dimoni fumador*, 1975: 212, 26).

1. •[NCOMPT] Moixó¹. *I sobre tot el camp, aterrit, un silenci de cripta, sense un xoqueig de perdiu ni un refilet d'ocell, ni un esgarip de falcó, ni un grallament de corb, ni un lladruc de gos*. (*La idea de l'emigrant*, 1982: 237, 13).
2. •[NCOMPT] Pardal². *I això que ell, al capdavant, havia resultat només un ocellot que cria en niu estrany*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 487, 6).

LOCUCIONS

a vista d'ocell *loc. adv.* 1. Vegeu *vista f.*

com un ocell engabiat+ *loc. adv.* 1. Alguna cosa, moure's, agitar-se ràpidament. *Si fixava la mirada en algun home ben plantat que li recordàs el fill de l'administrador quan era un jove tendre i ingenu i natural, el seu cor encara tenia forces per a avalotar-se com un ocell engabiat*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 74, 1).

matar dos ocells d'un sol tir+ *loc. verb.* 1. Vegeu *matar v.*

ocellada f. (3)

1. [NCOMPT] Multitud d'ocells. *Carregà de bell nou l'escopeta, i, amb els cabells un poc eriçonnats, es va acostar a l'indret damunt el qual revolava amb gran desori l'ocellada de rapinya*. (*El dimoni fumador*, 1975: 212, 14).

oliva f. (30)

LOCUCIONS

oliva del cuquello *loc. nom.* 1. Varietat d'oliva¹ petita i gairebé sense amargor. *Albert li encarregà que els amanís olives del cuquello, gallons d'ametla, unes quantes nous pelades, aiguardent anisat i els plats i copes necessaris*. (*Sense la terra promesa*, 1991: 177, 24).

om m. (15)

1. [NCOMPT] (*Ulmus minor*) Arbre caducifoli de fulles ovades o el·líptiques doblement dentades, acuminades a l'àpex i asimètriques a la base, i flors verdoses i petites, en glomèruls, que es fa sobretot en indrets humits. *A l'arribar al primer om de la baixada, li semblà que, entremig de la fressa que feia el vent en les branques despullades, sentia gemegar un infant*. (*I queixalets també!*, 1975: 204, 16).

omada+ f. (2)

1. Vegeu *omeda f.*

omeda f.

1. [NCOMPT] Conjunt d'oms¹. [...] *pujava un baf de fecunditat de les xopades i omades dels fondals i els barrancs; alenaven la resina les pinedes fosques; travessaven el cel blavíssim les faldes, els todons, les tórtore; [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 19).*

oriol m. (13)

1. [NCOMPT] (*Oriolus oriolus*) Ocell de l'ordre dels passeriformes, de la família dels oriòlids, amb el plomatge groc viu i la cua, les ales i el bec negre o de color verdós, que habita als boscos caducifolis. [...] *cantaven per les frondes els seus refiïis joiosos els verderols, les cadernereres, les garses i els oriols; tot, en fi, era goig i alegria. (Abella, 1976: 124, 25).*

oronella f. (1) > oroneta

1. [NCOMPT] (*Hirundo rustica*) Ocell migrador d'uns 15 centímetres de llarg, de cua llarga i forcada, amb el dors de color negre blavós i el pit i l'abdomen blanc, que nia a les masies i les cornises de les cases i arriba als nostres climes pel març i n'emigra al setembre. *De tant en tant, aïllats enmig del pla, creixien breus bosquets de xops i arbres blancs, que congriaven en les seues frondes una delitosa fresca on refilaven rossinyols i busqueretes i xisclaven oronelles en eterna persecució dels petits i brumidors insectes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 340, 12).*

oroneta f. (4) > oronella

1. [NCOMPT] (*Hirundo rustica*) Ocell migrador d'uns 15 centímetres de llarg, de cua llarga i forcada, amb el dors de color negre blavós i el pit i l'abdomen blanc, que nia a les masies i les cornises de les cases i arriba als nostres climes pel març i n'emigra al setembre. [...] *el príncep s'entretenia sentint el cant rull dels verderols, el violinet dolcíssim de les cadernereres i els xiulets alegres i precipitats de les oronetes; [...]. (L'amor de les tres taronges, 1976: 128, 26).*

ovella f. (70)

- 1a. [NCOMPT] (*Ovis aries*) Remugant de cos robust i arredonit, cobert de llana, cap curt i front ample, que es cria per la carn, la llet i la llana. ⇒ *ramat d'ovelles. [...] però ja fa anys que li donen dues ovelles diàries per tal que deixi les persones tranquil·les... (El Gegant del Romani, 1975: 234, 21).*
- 1b. [NCOMPT] Ovella^{1a} femella adulta. *-Senyora, ja està fent-se el café. ¿Volien llet de cabra o d'ovella? (Temps de batuda, 1991: 86, 14).*

p

paloma f. (3) > papallona > palometeta > voliana

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *Llavors, aparegué revolant per damunt de l'altar una grossa papallona que féu algunes passades vora els caps dels prínceps contraents. —Quina paloma més fina! —s'estranyava la gent. (L'amor de les tres taronges, 1976: 152, 14).*
2. •[NCOMPT] Colom¹. *El porcaire va girar costes i, tot remugant com si fos a l'estable, va emprendre el camí a bon pas cap a una masada emblanquinada com una paloma, que relluïa entre dues clarors damunt un pròxim tossal. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 306, 11).*

palometeta f. (3) > papallona > paloma > voliana

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *[...] i juga tota sola corrent al darrere de les palometes tènues i acolorides i de vol inconstant, i llança pedretes al rierol, i passa una vesprada feliç, com quan era xicona en la seua serra de l'Escobella. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 370, 5).*

LOCUCIONS

fer la palometeta *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

papagai m. (3)

1. [NCOMPT] Ocell de cua molt llarga, bec fort i corbat, amb el plomatge de colors brillants i l'entorn dels ulls nu, capaç d'imitar el llenguatge humà.

LOCUCIONS

•**com un papagai** *loc. adv.* 1. Algú parlar molt (DCVB). —*Bé, bé —se n'alegrà Joan de Repic—; anirem a oir-lo. Jo també he sentit a dir que predica com un papagai. (El pollastre de festes, 1976: 403, 5).*

•papalbra f. (8) > geneta

1. [NCOMPT] (*Genetta genetta*) Mamífer carnívor petit, de pèl gris fosc amb taques negres, cua llarga formant anells blancs i negres, i ungles retràctils (*DCVB, DNV*). *És clar, al seu costat, totes aquelles bastes minyones semblaven setiets, de lletges i renegrides, i la majordoma una engiponada papalbra. (El Castell d'Entorn i no Entorn, 1975: 363, 23).*

papallona *f.* (18) > **paloma** > **palometa** > **voliana**

- [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *Es quedà un silenci espès en la classe, que hauria permès de sentir el vol d'una papallona. (La idea de l'emigrant, 1982: 280, 23).*
- +[NCOMPT] Nus de la corbata amb forma de papallona¹. *El pare encara disposava d'un tern de bon tall, de drap fi i confortable, lluïa una camisa blanca amb corbata de papallona sota un coll dur i blanc com la volva de la neu, [...]. (Temps de batuda, 1991: 32, 23).*

pardal *m., f.* (31) > **ocell**

- 1a. [NCOMPT] (*Passer domesticus*) Ocell de la família dels ploceïds, d'uns 14 centímetres de llargada, de plomatge gris damunt el cap, el dors castany i el dessota clar, que viu prop de les persones. *Els verderols, les cadernereres, els pardals... tots van callar a l'oïr aquells crits. (L'amor de les tres taronges, 1976: 130, 10).*
 - 1b. [NCOMPT] Animal de la classe dels ocells^{1a}. Jeremies, acompanyat per l'esbalaït príncep, va anar fent preguntats als ocells: —Pardal groc —digué a una espècie d'oriol que obrí els ulls a l'acostar-li la torxa—, saps on es troba el Castell del Sol? (*El Castell del Sol*, 1975: 94, 13).
 - 1c. •[NCOMPT] Moixó¹. *Ell ens proporcionava hores magnífiques de saborosos jocs i de contalles al llindar d'una porta del carrer Major; ens acompanyava i aconsellava quan anàvem a parar cepets per agafar pardals per les engires de poble. (L'amic fidel, 1982: 353, 25).*
2. [NCOMPT] Persona molt astuta que obra en profit propi. —*Ai, ai, ai!*— *es queixava amargament. I a Enriqueta provava de donar-li llàstima, tan roïnot com sabia que era el tal pardal descuat. (El Gegant del Romaní, 1975: 243, 13).*

LOCUCIONS

•**pardal descuat** *loc. nom.* 1. Algú espavilat i experimentat. *-Ai, ai, ai! -es queixava amargament. I a Enriqueta provava de donar-li llàstima, tan roïnot com sabia que era el tal pardal descuat. (El Gegant del Romani, 1975: 243, 13).*

•**tenir pardals al cap** *loc. verb.* 1. Vegeu *tenir v.*

ANTROPONÍMIA

Pardals *m.* *El Feliu va ser rebut per la majordona, una tal Carmeta, que havia heretat el càrrec de la seua tia Joaquina, de la família dels Pardals, la qual havia estat criada vincle de la casa durant els anys, grans encara, de la dinastia. (Enllà de l'horitzó, 1991: 340, 10).*

parot *m.* (1)

1. [NCOMPT] Insecte odonat, d'abdomen llarg i prim de colors lluents i virolats, amb quatre ales llargues i estretes, que vola prop de l'aigua i té les larves aquàtiques. *L'endemà mateix, Salina prengué la figura d'una pobra captaire, i, en un credet, qui sap si muntada en un parot gegant, féu cap a la Vall de la Terra Blanca i entrà en el poble on vivia Margarida. (El rei Astoret, 1975: 311, 21).*

part *f.*

LOCUCIONS

la part del lleó *loc. adv.* 1. Millor part en un repartiment. [...] *però, en la pràctica, el registrador i el director general es quedaren amb la part del lleó, que solen dir. (Temps de batuda, 1991: 11, 4).*

•**passarell** *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Carduelis cannabina*) Passerell¹ (DCVB). *Cadernerres, verderols, passarells, cogullades, tords, merles, grives, esparvers, falcons, corbs, àguiles... tots els coneixia, pel cant i pel vol. (La idea de l'emigrant, 1982: 254, 6).*

passerell *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Carduelis cannabina*) Ocell de la família dels fringíl·lids, d'uns tretze centímetres de llargada, de mantell castany fosc, i les ales i la cua vorejades de blanc, molt apreciat pel seu cant com a ocell de gàbia. *El cas és que era un envisc; i Joan-Antoni, que no va fer més que ficar-hi la mà, quasi es queda allí a l'acte enganxat com un passerell. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 239, 23).*

peix *m.* (41)

- 1a. [NCOMPT] Animal vertebrat aquàtic, de respiració branquial i temperatura variable, amb les extremitats, quan en té, reduïdes a aletes, el cos obert d'escates i acabat amb una aleta ampla vertical, generalment ovípar. [...] *desaparegué el riu, els peixos i la riba, i*

tornaren Miriam i Muhammad i els seus cavalls a recobrar les autèntiques figures. (*El Castell del Sol*, 1975: 116, 17).

1b. [NMASS_{sing}] Conjunt de peixos^{1a}. *Pere i jo, molt animats, deixàrem el fardell ben alçat a l'oficineta i aidàrem volenterosos a carregar les caixes de peix. (Enllà de l'horitzó, 1991: 535, 3).*

1c. [NMASS] Aliment obtingut de la pesca. *Es va alçar, Jordina li donà una galta de pa i un poc de peix torrat, i Jaume s'ho menjà tot amb una bona gana. (La Mare dels Peixos, 1975: 57, 18).*

2. +[NCOMPT] Núvol¹ en forma de peix. *S'havia girat fred; pel cel corrien aquells peixos daurats que solen fer-se a la posta, aquelles esmoladores gegantines que animaven a darrera hora del dia la solitud del cel. (Sense la terra promesa, 1991: 493, 18).*

LOCUCIONS

com el peix a l'aigua *loc. adv.* 1. Algú, estar, trobar-se en una situació còmoda. *Adrià i Maria-Agnes es casaren en el seu poble de Bèlgida, juntaren les terretes que cadascun d'ells aportava al matrimoni —unes fanecades de secà amb ametlers, garrofers i oliveres, i tres fanecades d'horta—, i vivien com el peix a l'aigua. (Nabet, 1976: 356, 3).*

peix d'arena *loc. nom.* 1. (*Scincus scincus*) Rèptil saure de la família dels escíncids, d'escates llises i perfectament encaixades, cos deprimit, sense coll, cap afusat i extremitats totalment adaptades per a nadar i enterrar-se a l'arena del desert (*DIEC2*). *En altres ocasions, la sequedat més extrema s'apoderava d'aquelles terres altes, i s'omplien les desertes voravies de la vila amb peixos d'arena que el vent duia o alçava amb les seues amples ales i amb la qual assotava les boques i els ulls dels transeünts escassos. (Sense la terra promesa, 1991: 437, 16).*

peix gros *loc. nom.* 1. Persona de molta importància i poder en una col·lectivitat, en un assumpte o en una activitat. *-Això que tu dius, i que no som peixos grossos! (Enllà de l'horitzó, 1991: 507, 24).*

no ésser ni carn ni peix *loc. verb.* 1. Vegeu *ésser v.*

perdigot *m.* (19)

1. [NCOMPT] (*Alectoris rufa*) Mascle de la perdiu¹. *Aquell hivern, Albert el va convidar uns dies a caçar "al febrer" a la Foia Roja. ("Al febrer", en la terminologia cinegètica de totes aquelles valls i muntanyes, volia dir "a la perdiu amb perdigot" durant la segona part de la hivernada.) (Sense la terra promesa, 1991: 503, 12).*

perdiguer *adj.* (4)

1. Gos d'una raça, usada especialment per a la caça de la perdiu¹. *Una migjornada, la seua vella gossa perdiguera li va pegar darrere i entrà amb ell al Casino. (Sense la terra promesa, 1991: 82, 8).*

perdiguer *m., f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Canis familiaris*) Gos perdiguer¹. *Després, Joan Batiste, amb cavall, espasa i gos, s'acomiadà i partí per on el portava el perdiguer, al qual li havien fet ensumar un altra vegada robes de Jaumet. (La Mare dels Peixos, 1975: 76, 12).*

perdiu *f.* (83)

1. [NCOMPT] (*Alectoris rufa*) Ocell de la família dels fasiànids, d'uns 34 centímetres de llargada, cos revingut, ales i cua curtes, plomatge cendrós rogenc amb taques vermelles, negres i blanques, i el bec i les potes vermelles. ⇒ *xoqueig de perdius, serrada de perdius, cant de perdius, matar perdius. Hi havia posat tres perdius, tres gaigs de serra, un perdigot i una griva ginebrenca [...]. (Esclafamuntanyes, 1976: 34, 40).*

peüll *m.* (11)

1. •[NCOMPT] Ramat¹ (*DCVB, DNV*). *Era un home que havia venut un peüll de cabres. (L'ambició d'Aleix, 1982: 90, 5).*

picar *v.*

LOCUCIONS

picar un sacre⁺ *loc. verbal.* 1. Algú, irritar-se. *Quin sacre t'ha picat? (La idea de l'emigrant, 1982: 262, 25).*

pigot *m.* (3)

1. [NCOMPT] (*Picus viridis*) Ocell insectívor, de bec dret i agut, que s'alimenta de larves i insectes, fa nius als arbres i hi excava forats. *Els pigots, invisibles, s'acostaven, segurament als pins esparsos; ho sabia pels seus picaments sords, pel seu cant sonoríssim i harmoniós que sobtadament s'allunyava i s'extingia. (Temps de batuda, 1991: 301, 9).*

plaça *f.*

LOCUCIONS

plaça de bous *loc. nom.* 1. Clos redó voltat de grades, on es fan les corregudes de bous. [...] *de quatre o cinc pams d'altària, redona com una petita plaça de bous, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 505, 27).*

poll m. (3)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Pollet¹. *Li va haver de donar quemenjar a banda, i, després, va preguntar en els masos dels voltants si se'ls havia perdut algun pollastre a mitjan fer, ni poll ja ni pollastre encara, és a dir, el que allí solen anomenar un mig pollastre. (Història d'un mig pollastre, 1976: 429, 8).*

LOCUCIONS

com un poll *loc. adv.* 1. •Algú, suar molt. *En tal moment, entraven en la plaça, una vegada encara, la Rosa, desgrenyada i ja a punt de soltar-se, i la vaca, suada com un poll, entre quatre fadrins que l'havien reduïda a l'obediència a la vora de l'abeurador. (El pollastre de festes, 1976: 407, 9).*

més torbat que un poll+ *loc. adj.* 1. Vegeu *torbar v.*

polla f. (1)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gallina jove. -*Són velles -vaig dir-; faran bon brou. - Les d'enguany són polles encara -explicà David-. (Temps de batuda, 1991: 288, 23).*

pollastre m. (121)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Gall domèstic jove. ⇒ *carn de ~ // matar un ~. Li arribava de la vila, encara, com un grat zumzeig d'abeller, algun crit dominant, algun cant de pollastre. (Sense la terra promesa, 1991: 191, 7).*
2. [NMASS] Carn de pollastre^{1a}. ⇒ *arròs amb ~. —Jo, arròs amb pollastre —digué l'infeliç. (Peret, 1976: 283, 26).*

pollet m. (3)

1. [NCOMPT] (*Gallus domesticus*) Cria de la gallina. [...] *els estatgers, s'obligaven a la cura de l'aviram: posar lloques i tenir compte dels pollets; [...]. (Temps de batuda, 1991: 300, 5).*

polp m. (3)

1. [NCOMPT] (*Octopus vulgaris*) Mol·lusc marí cefalòpode, de cap gros ovalat en forma de sac i vuit tentacles proveïts de ventoses, que viu amagat entre les roques prop de la costa i expulsa núvols de tinta com a defensa. —*Quin polp, Mare de Déu! (La Mare dels Peixos, 1975: 58, 22).*

poltre m., f. (5)

1. [NCOMPT] (*Equus caballus*) Cavall jove. *És que en els prats on pastura l'eguada reial, baixa un cavall salvatge que ningú no sap d'on ve, comença a mossos i guitzes amb mares i poltres i me'n fa una estrossa. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 23).*

porc m., f. (33)

1a. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Mamífer domèstic, rabassut, de morro llarg i mòbil i cua curta i caragolada. *Hi havia allí un pobre porquerol que s'escarrassava intentant de traure un porc de dins d'un toll negre i tarquimós. (Els tres plets de Pasqua Granada, 1976: 304, 14).*

1b. [NMASS_{masc}] Carn de porc^{1a}. —*M'haveu fet sopar cada nit guisopos amb sutja, porcs!... I ja sé qui els la va tirar. (Esclafamuntanyes, 1976, 36, 14).*

LOCUCIONS

porc senglar loc. nom. 1. (*Sus scrofa*) Senglar¹. [...] *a l'inferior (el de l'esquerra), hi figurava toscament un porc senglar i una destral que estava a punt de ferir-lo en el tò. (Sense la terra promesa, 1991: 240, 10).*

porcell m., f. (5)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Porquet¹. [...] *i pujàs després atapeït de saquets d'arròs i fins porcells de les granges de la baixura. (Enllà de l'horitzó, 1991: 292, 17).*

porquer m., f. (6)

1. [NCOMPT] Persona que guarda porcs^{1a}. —*Fa tuf! És un porquer! (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 312, 8).*

porquerol m., f. (4)

1. [NCOMPT] Porquer¹. *Hi havia allí un pobre porquerol que s'escarrassava intentant de traure un porc de dins d'un toll negre i tarquimós. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 304, 13).*

porquet m., f. (1)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Cria del porc^{1a}. —*El porquet creixerà i es farà gros —predia el gran—, i el pare el matarà i en farà un mullador, ¡i jo hi mullaré i tu no hi mullaràs! (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 226, 9).*

pregadéu m. (1)

1. [NCOMPT] (*Mantis religiosa*) Insecte de l'ordre dels ortòpters, de cos allargat, verd o marró, amb les potes anteriors molt robustes, les quals posa plegades davant el cap com si estigués pregant. *Albert, per fi, va oblidar les fonades a passabarranc, els llagosts, els ocells, els pregadéus. (Sense la terra promesa, 1991: 164, 28).*

puça f. (8)

1. [NCOMPT] (*Pulex irritans*) Insecte de petites dimensions, de color marró vermellós, que es desplaça saltant i és paràsit en l'home i els animals, els quals pica per xuclar-los la sang. *Camini cap a casa sostenint el conill una mica bandejat de mi, com ja*

m'havien aconsellat companys de cacera experimentats quan jo era un xaval -per això de la diàspora de les puces-. (Temps de batuda, 1991: 302, 4).

r

rabera f. (13)

1. [NCOMPT] Ramat¹ d'animals remugants que pasturen plegats. *D'una manera o d'altra, Angelet havia de matinar amb Basili per traure la rabera. (La idea de l'emigrant, 1982: 244, 18).*

rabosa f. (141) > **guineu**

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mamífer carnívor de la família dels cànids, de cos esvelt i allargat, cap triangular, musell estret, orelles dretes i triangulars, peus curts, cua llarga i grossa i pelatge suau. *I d'allí solia davallar a mitja nit, a pas de llop, la feréstega rabosa, la seua clàssica enemiga, la que menja tant de gat com ell menjava rates. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 10).*

LOCUCIONS

•**com una rabosa** loc. adv. 1. Algú molt astut o viu. *David tenia fama per tota aquella rodalia serrana, de ser observador i astut com una rabosa. (Temps de batuda, 1991: 93, 3).*

•**rabosenc** adj. (1)

1. Algú, amb característiques d'una rabosa¹ (DCVB, DNV). *Vicent era un homeneu rabosenc, barra-sec i torrat, d'ulls com a puces, negrets, i celles grises, espesses i estarrufades que quasi li'ls tapaven quan les abaixava; [...]. (L'ambició d'Aleix, 1982: 85, 28).*

•**raboser** adj. (1)

1. Algú o alguna cosa, astut, malintencionat, que molesta (DCVB, DNV). *El metge venia també cada dia de matí i no encertava a tallar aquella febre gàstrica "rabosera", que deien en ma casa. (L'amic fidel, 1982: 354, 19).*

rabosot m. (5)

1. [NCOMPT] (*Vulpes vulpes*) Mascle de la rabosa¹. [...] però s'adonà que el qui eixia d'allí i li barrava el pas plantant-se enmig de la romana senda, no era un cervat, ni

un llop, ni un rabosot, ni res que ell pogués caçar: [...]. (El dimoni fumador, 1975: 209, 18).

2. •[NCOMPT] Guineu² (DNV). *Em vaig atrevir a aconsellar: 'Jo, de vostès, abans esperaria allà que s'hi presentàs el rabosot, si és que n'hi ha'. (Temps de batuda, 1991: 335, 19).*

ramat *m.* (123)

1. [NCOMPT] Conjunt de caps de bestiar¹ que es fan plegats. ⇒ ~ *de cabres*, ~ *d'ovelles*. *Llavors, el pastor i el seu ramat de cabres desaparegueren. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 174, 7).*
2. [NCOMPT] Conjunt d'animals d'una mateixa espècie que es desplacen junts. *Es distraueren mirant les gralles que, en ramats nombrosíssims, acudien al bosc en cerca de la joca des de tota la gran plana immediata. (Sense la terra promesa, 1991: 43, 27).*

rap *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Lophius* sp) Peix teleosti de la família dels lòfids, de color bru negrós, sense escates, amb el cap aplanat i molt ample, més gros que la resta del cos amb els ulls molt grossos i una boca amplíssima, amb unes aletes pectorals molt grans, que s'enterra en el fons d'arena i fang, de carn molt apreciada. —*A què t'haig d'aidar? — feia ella badant una boca com un rap. (L'albarder de Cocentaina, 1976: 159, 24).*

rapinya *f.* (4)

LOCUCIONS

de rapinya *loc. adj.* 1. Rapinyaire¹. ⇒ *ocell* ~. *Els ocells de rapinya revolantigaven per damunt i no paraven d'escandalitzar. (El dimoni fumador, 1975: 212, 26).*

rapinyaire *adj.*

1. Ocell, dotat de bec gruixut i punxegut i d'ungles fortes, que s'alimenta de preses vives.

rata *f.* (17)

1. [NCOMPT] (*Rattus* sp) Mamífer rosegador amb el musell punxegut i el llavi superior partit, de pelatge fosc i orelles dretes. *I d'allí solia davallar a mitja nit, a pas de llop, la feréstega rabosa, la seua clàssica enemiga, la que menja tant de gat com ell menjava rates. (La crida de la rabosa, 1976: 436, 11).*

LOCUCIONS

•**com a rates** *loc. adv.* 1. Un conjunt de persones, morir en gran quantitat. "*Però no sabem si saben o no que han estat esclafats i morts com a rates en els edificis on s'havien fet forts*", va dir el cap dels milicians. (*Temps de batuda*, 1991: 188, 25).

•**com una rata** *loc. adv.* 1. Algú molt pobre. *Tot allò de França i d'Amèrica lligava amb converses de camperols vells, amb gent tornada de l'emigració, generalment pobres com una rata, [...]*. (*La idea de l'emigrant*, 1982: 212, 5).

ratador *adj.* (1)

1. Animal, inclinat a caçar rates¹. *Allà dalt, tant a Mascabrer com a la Casa Gran, sempre hi ha hagut gossos d'aqueixos que diuen ratadors, que s'han encarregat de matar-ne molts per tota la rodalia.* (*Temps de batuda*, 1991: 58, 2).

ratapenada *f.* (1)

1. [NCOMPT] Mamífer volador de l'ordre dels quiròpters, amb les ales consistents en una membrana cutània sostinguda pels dits de la mà, extraordinàriament allargats, que utilitza ultrasons per guiar-se i caçar. *Les passes de Toni ressonaven tan tètricament, que no sols li feien a ell mateix una certa temor, sinó que també donaven por a les rates penades, que cuïtaren a amagar-se per les enteranyinades voltes.* (*El ferrer de Bèlgida*, 1975: 187, 25).

ratolí *m.* (11)

1. [NCOMPT] (*Mus musculus*) Mamífer rosegador de poca grandària, amb el cap diferenciat del cos, el crani allargat i la cua més llarga que el cap i el cos junts. *Quan encara parlaven els animals, les plantes i les aigües, és a dir, en la més remota antiguitat, hi havia un ratolí que li deien Joan-Ratot.* (*Joan-Ratot*, 1976: 411, 2).

rècula *f.* (2)

1. [NCOMPT] Fila d'atzembles¹. [...] *que hagué de ser com qui diu hissada per dues mules joves en rècula, fins a prop del mas.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 249, 17).

rèptil *m.* (3)

1. [NCOMPT] Animal rèptil¹. *Els moviments d'ella podien provocar el bot espantós i certer del rèptil fins a la cama crua.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 159, 9).

rèptil *adj.*

1. Animal, vertebrat, de sang freda, de respiració pulmonar, cos recobert d'escames o plaques òssies, que es produeix per ous i que camina reptant.

ruc *m., f.* (15) > **ase** > **burro**

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Mamífer domèstic de la família dels èquids, més petit que el cavall, amb les crins més curtes, el cap més gros i les orelles més llargues, que s'utilitza com a bèstia de càrrega. *El que sí que féu dienda és que, de tard en tard, Marçal llogava un carret i un ruc per tal de traure cabassos de pedralla de sa casa. (La mestra i el manyà, 1975: 410, 16).*

LOCUCIONS

baldat com un ruc+ *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

ANTROPONÍMIA

Ruc *m.* —*Reclamacions de Joan de la Capa Gran, propietari; Rufet el Curt, porquer; Serafi el Ruc, llenyater, [...]. (El tres plets de Pasqua Granada, 1976: 315, 3) (acc. 1).*

rusc *m.* (2)

1. [NCOMPT] Habítacle que construeixen les abelles¹, format per una gran quantitat de cel·les hexagonals. ~ *d'abelles*. "*Cada parella d'àguiles té un domini d'una hora de camí; cada rabosa té el seu caçador propi; cada rusc d'abelles marca un gran rodal prohibit amb els seus milers de fiçons*". (*Sense la terra promesa, 1991: 518, 9).*

S

saboc *m.* (1)

1. [NCOMPT] (*Caprimulgus ruficollis*) Ocell de la família dels caprimúlgids, d'uns 30 centímetres de llargada, de plomatge de tons bruns i grisos amb una taca blanca a la gorja (DIEC2). *Dins la riera cantaven els mussols, xiulaven les serps; vora casa i quasi entre nosaltres, una nit d'aquelles va passar un ocellot que ens va esfereir: un saboc, segons ens explicà el pare. (Temps de batuda, 1991: 24, 7).*

sacre *m.* (9)

1. [NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Serp¹ de cap molt semblant a l'escurçó¹, de color blanquinós amb dues ratlles negres longitudinals al llom que, en els exemplars joves, es troben connectades per unes bandes transversals a mode d'escala, que habita a les muntanyes del sud del País Valencià. *Caterina, com era consuetud i necessitat, els havia fet moltes advertències sobre els perills de l'excursió: no passar prop de cap*

cantalar, d'on pot eixir un escurçó o un sacre [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 160, 9).

LOCUCIONS

a bot de sacre+ *loc. adv.* 1. Vegeu *bot m.*

picar un sacre+ (a algú) *loc. verbal.* 1. Vegeu *picar v.*

samaruc m. (1)

1. [NCOMPT] (*Valencia hispanica*) Peix molt petit, de cos comprimit i color marró verdós, que viu a les aigües poc salabroses o dolces properes a la mar del País Valencià. *Ullal puríssim aquell; aigua de claredats etèries, sense una busca de molsa, sense un samaruc en embrió. (L'ambició d'Aleix, 1982: 30, 23).*

sangonera f. (1)

1. [NCOMPT] (*Hirudo officinalis*) Invertebrat anèl·lid, que es caracteritza perquè s'adhereix a altres animals i els xucla la sang. *Doncs allò era, senzillament, fang tarquimós i argilenc, aigua llotosa, granotes saltironaires, unflats gripaus i tortuoses sangoneres, que el colp fortíssim de la rabosa va engegar per l'aire com una apegalosa metralla. (La rabosa i el corb, 1976: 426, 20).*

sardina f. (20)

1. [NCOMPT] (*Sardina pilchardus*) Peix marí de color blavós, amb els flancs i el ventre de color argentat brillant, que forma grans moles i es pesca en gran quantitats pel seu gran valor nutritiu. *Les oloretes que s'hi sentien m'agradaven misteriosament; eren una barreja de tuf de sardines en bóta, fetor de formatge, aroma acre de les cireretes en rastre.... (L'amic fidel, 1982: 353, 18).*
2. +[NCOMPT] Mort. *-O hi haurà alguna sardina! És a dir, un mort. (Sense la terra promesa, 1991: 524, 20).*

sargantana f. (5)

1. [NCOMPT] (*Lacerta muralis*) Rèptil de la família dels lacèrtids, de mida petita o mitjana. *A don Joan, al notari del rei i a cinc cortesans, els tocà d'anar a Alcalà i regirar el castell i tota la boscúria que el voltava, i no hi van trobar cries de serp, ni rastre, ni tan sols de sargantana. (Don Joan de la Panarra, 1976: 339, 11).*

LOCUCIONS

no alçar una sargantana de la cua+ *loc. verb.* 1. Vegeu *alçar v.*

senglar m. (4)

1. [NCOMPT] (*Sus scrofa*) Mamífer salvatge de la família del porc^{1a}, de pèl espès i fort de color gris o negre, i ullals grossos i ixents. *Durant molt de temps no va sentir més que*

els xiscles dels búfols, els miols dels gats cervals, els renills dels senglars i la blana remor de les seues pròpies i prudents passes. (Don Joan de la Panarra, 1976: 345, 11).

senglar *adj.* (6)

LOCUCIONS

porc senglar *loc. nom.* 1. Vegeu *porc m., f.*

serp *f.* (145)

1. [NCOMPT] Rèptil mancat de potes, de cos cilíndric i molt allargat, que es desplaça amb ondulacions del seu cos. *Ara va dient una cosa totalment impossible: que ell, tot sol, és capaç d'anar al Puig i portar viva i lligada a la cua del cavall, l'espantosa serp que nia en la muntanya. (El patge Saguntí, 1975: 256, 5).*

LOCUCIONS

serp de mar *loc. nom.* 1. Peix de cos cilíndric i molt allargassat. *Aquell singular ser, semblant a una serp de mar, era bastant més llarg que un home i de colors cridaners, a llistes, sobre un fons argentat delicadíssim; [...]. (La Mare dels Peixos, 1975: 59, 5).*

•**soliguer** *m.* (4) > **xoriguer**

1. [NCOMPT] (*Falco tinnunculus*) Ocell de la família dels falcònids, de color vermell argilós amb taques negres a la part superior del cos, groguenc amb taques brunes a la part inferior, bec blavós i potes grogues, i una ampla banda negra a la cua, que estén en forma de ventall. *I la velocitat que duien ara no era minsa: ells passaven davant als ocells més voladors —soliguers, falcons, esmirles i àguiles... (Esclafamuntanyes, 1975: 67, 21).*

somera *f.* (30)

1. [NCOMPT] (*Equus asinus*) Femella de l'ase. *Que vam anar jo i el meu home l'any passat allà amunt, molt lluny, a la fira de Cocentaina, per baratar la somera per un ase, [...]. (Joan-Antoni i els torpalls, 1976: 242, 15).*

sorra *f.* (7)

LOCUCIONS

•**tonyina de sorra** *loc. nom.* 1. Vegeu *tonyina f.*

t

tavà m. (4)

1. [NCOMPT] (*Tabanus* sp) Mosca^{lb} grossa, de vol ràpid amb un fort brunzit, proveïda d'un fibló molt fort amb què la femella pica els vertebrats per a xuclar-los la sang, sobretot amb sol fort i l'epidermis humida. [...] *i ja el llop es va despacientar de veure que no venia la comare, i va començar a passejar amunt i avall tot desficiós, i fins i tot va tirar quatre mordinyades a un tavà que anava rondant-li la cua.* (Comencilda, Secundina i Acabilda, 1976: 445, 6).

teixó m., f. (12)

1. [NCOMPT] (*Meles meles*) Mamífer de la família dels mustèlids, de cos massís, cua i potes curtes i cap allargat acabat en un musell punxegut, de pelatge grisós al llom i blanc al ventre i al cap, amb dues franges negres que van del musell a la nuca. [...] *i sobretot volia que respectàs com un sagrat el temps en què ocells, llebres, teixons i tots altres animals boscars estaven en la cria.* (El rei Astoret, 1975: 300, 14).

LOCUCIONS

gros com un teixó *loc. adv.* 1. Algú molt gros. *El gat, gros com un teixó, dauat i a ratlles fosques, només olorar els ratolins, se'n desllepissà de Joan-Antoni i començà aquell vull l'altre no vull, i qui sap les dotzenes que se'n féu!* (Joan-Antoni i els torpalls, 1982: 231, 9).

tenir v.

LOCUCIONS

•tenir pardals al cap *loc. verb.* 1. Algú, ésser molt fantasiós (DCVB, DNV). *Argumentaven: don Macià no era massa vell per a ella (l'home no és mai vell, deien), i el voler creix amb la vida en comú; ella no havia de tenir més pardals al cap; ja veia què s'havia fet del seu galant, tan jove. tan garrít... (L'ambició d'Aleix, 1982: 97, 18).*

teuladí m., f. (5)

1. [NCOMPT] (*Passer domesticus*) Pardal^{1a}. [...] *xisclaven per les garbes els teuladins de muntanya, i els cruixidells claquejaven als flocalls dels arbres.* (La idea de l'emigrant, 1982: 220, 22).

tirar v.

LOCUCIONS

tirar a gat+ *loc. verb.* 1. Una mula o un ase, recolzar-se en les peüngles i els dits per a pujar una costera. *Les mules tiraven a gat per la costa d'Orxeta. (Viatge de Nadal, 1982: 394, 23).*

tirar l'ase per la finestra+ *loc. verb.* 1. Algú, gastar molt, especialment en una celebració (*VALOR*). *D'avui en avant, que vinguen filles i gendres i néts, que ací els obsequiarem, si cal, tirant l'ase per la finestra. (El pollastre de festes, 1976: 408, 1).*

titot m. (4) > **indià**

1. [NCOMPT] (*Meleagris gallopavo*) Ocell de l'ordre dels gal·lifformes, de plomatge d'un color bru bronzejat amb taques blanques a les extremitats de les ales i de la cua, i el cap i el coll nus i coberts de carúncules vermelles així com la membrana erètil que té sobre el bec.

LOCUCIONS

vermell com un titot+ *loc. adj.* 1. Vegeu *vermell adj.*

•**tocacampanes** f. (4)

1. [NCOMPT] (*Mantis religiosa*) Pregadéu¹. *Mentrestant, Albert es preocupava més dels ocells que els saltaven, d'agafar algun llagost o algun tocacampanes per intentar acostar-li'l a la cara i fer-li por, [...]. (Sense la terra promesa, 1991: 163, 19).*

LOCUCIONS

•**fet un tocacampanes** *loc. verb.* 1. Vegeu *fer v.*

•**todó** m. (45)

1. Vegeu *tudó m.*

toix adj.

LOCUCIONS

més toix que una òbila+ *loc. adj.* 1. Algú, d'escassa intel·ligència. *Abd al-Maduix era un morot més dolent que un trabuc, negre com un perol, greixinós, i més toix que una òbila [...]. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 169, 24).*

tonyina f. (6)

1a. •[NMASS] Carn de tonyina^{1b}. *Després d'un esmorzar convenient i saborós -minxos de bona dacsa, tonyina de sorra, cireres i mig got de vi rosat-, [...]. (La idea de l'emigrant, 1991: 291, 1).*

1b. [NCOMPT] (*Thunnus thynnus*) Peix teleosti, amb el dors blau fosc i el ventre argentat, de cos poderós i depredador actiu. —*¡Baixen, baixen i veuran quines tonyines que he pescat allà baix!* (Nabet, 1976: 367, 13).

LOCUCIONS

baldat com una tonyina+ *loc. adj.* 1. Vegeu *baldat adj.*

•**fet una tonyina** *loc. adj.* 1. Vegeu *fer v.*

•**tonyina de sorra** *loc. nom.* 1. Part ventral de la tonyina¹ (DNV). *Després d'un esmorzar convenient i saborós -minxos de bona dacsca, tonyina de sorra, cireres i mig got de vi rosat-, [...]. (La idea de l'emigrant, 1982: 291, 2).*

•**torada** *f.* (1)

2. +[NCOMPT] Espectacle públic consistent a torejar un bou fins a matar-lo amb una estocada, d'acord amb les convencions de la tauromàquia. *Però m'has de prometre que no em faràs anar ni anirem mai més a cap festa de cap poble, puix a la nostra edat ja no estem per a bous i torades ni festes majors fora de la nostra coneguda Bèlgida. (El pollastre de festes, 1976: 407, 22).*

torbar *v.*

LOCUCIONS

•**més torbat que un poll** *loc. adj.* 1. Algú, profundament torbat (DNV). *I també fou ell el propi que féu la seua volta més torbat que un poll. (El rei Astoret, 1975: 305, 13).*

tord *m.* (23)

1. [NCOMPT] (*Turdus philomelos*) Ocell migrador amb el dors bru verdós i el pit i el ventre blancs amb taques brunes en forma de punta de sageta, que s'alimenta d'insectes i principalment d'olives, apreciat com a comestible i molt caçat als boscos i bosquines de l'interior. *Joan Monlió, esparverat, es sentia atrapat dolçament en un filat més tènue però no menys eficaç que el que usaven els caçadors del terreny per a atrapar tords a l'aigua. (Sense la terra promesa, 1991: 65, 14).*

•**tordanxa** *f.* (2)

1. [NCOMPT] (*Turdus pilaris*) Au d'uns 25 centímetres, amb el pit d'un groc rogenc ratllat i tacat de negre (DCVB, DNV). *Tenim cinc grives, una tordanxa acollarada i, sobretot, un todó tan gros com un pollastre. (Enllà de l'horitzó, 1991: 431, 27).*

torder+ *adj.* (2)

1. Ocell, que s'alimenta de tords¹. *Doncs que ells tampoc no l'havien mort, i allò, l'animal aquell, tenia ja uns esperons i unes piorles que semblava una esmirlla tordera.. (El pollastre de festes, 1976: 395, 13).*

•**torrudana** *f.* (1)

1. [NCOMPT] (*Alauda arvensis*) Ocell petit, amb el plomatge terrós a les parts superiors i amb l'abdomen completament blanc. *A la Casa dels Rojals, el meu pare m'inicià molt*

petit en la cacera de moixons: tirar als greixosos cruixidells, que tenen una denteta al paladar, o a les xisclaires torrudanes, o a les cogullades, sempre plenes d'astúcia, aviat fou el meu esport. (Temps de batuda, 1991: 20, 16).

tórtora f. (15)

1. [NCOMPT] (*Streptopelia turtur*) Ocell migrador semblant al colom però de cos més esvelt, de plomatge gris amb ales color castany vermellós i negre per sobre, cua fosca i franges blanques i negres a banda i banda del coll, característic pel seu parrupeig i molt apreciat com a peça de caça. *Al bosc es sentien els parrupeigs de tórtoras i todons; travessaven el cel en vols rabents els falcillots de muntanya, de panxa blanca i ales punxegudes i veloces; [...]. (Enllà de l'horitzó, 1991: 117, 24).*

tudó m.

1. [NCOMPT] (*Columba palombus*) Ocell semblant al colom però de plomatge gris blavós, moradenc en el pit i faixes blanques a les ales i al coll, que habita en boscos i jardins i fa el niu als arbres més elevats, molt apreciat com a peça de caça. *Si per cas algun caçador agafàs el todó, no sabia que se li havia de traure un ouet que porta dins (perquè és coloma), [...]. (El Gegant del Romaní, 1975: 235, 11).*

V

vaca f. (31)

1. [NCOMPT] (*Bos taurus*) Femella del bou. *Perquè Joan ho era en veritat: tenia un ramat de cabres i un altre d'ovelles que juntaven mil caps de bestiar, cinc bous i deu vaques, [...]. (Tres plets de Pasqua Granada, 1976: 298, 5).*

LOCUCIONS

vaques grasses *loc. nom.* 1. Prosperitat econòmica. [...] *podien traure algun diner manllevat a un molt baix interès, i tornar-lo a poc a poc quan arribaven les èpoques de les vaques grasses. (Sense la terra promesa, 1991: 264, 17).*

vaqueta f. (1) > xona

1. •[NCOMPT] Caragol de terra blanc. *-Són les que a València anomenen "vaquetes". ¡l com se les estimen per a la paella! (Temps de batuda, 1991: 288, 31).*

vedell *m., f.* (6)

1. [NCOMPT] (*Bos Taurus*) Cria de la vaca. —*Vicenta —deia tot preocupat—, hem d'estalviar per comprar una vaca jove, una vedella, engreixar-la i tornar-la al meu germà. (Els tres plats de Pasqua Granada, 1976: 301, 1).*

verderol *m.* (9)

1. [NCOMPT] (*Carduelis chloris*) Ocell granívor de plomatge verdós i bec robust, apreciat pel cant. *Ja prop, el camí travessava la corona d'una lloma, entre carrasques gegantines plenes d'ombra i de verderols, que refilaven ben satisfets. (Nabet, 1976: 359, 16).*

vermell *adj.*

LOCUCIONS

vermell com un titot+ *loc. adj.* 1. Algú, molt vermell. *El duc es féu vermell com un titot; la duquessa groga, groga, que semblava que anava a caure redona. (El patge Saguntí, 1976: 262, 3).*

vespa *f.* (6)

1. [NCOMPT] (*Vespula vulgaris*) Insecte himenòpter volador que viu en societat i té l'abdomen negre amb ratlles grogues separat del tòrax per una cintura estreta, proveït d'un fibló en el cas de les femelles amb què produeix picades molt doloroses. [...] *i recalrava la pell fina i debilitada del grans i els feia més vulnerables als atacs de les vespes, nombrosíssimes, que fiblaven ansioses i malèfiques el nèctar ja en saó. (Sense la terra promesa, 1991: 266, 17).*
2. [NCOMPT] Persona astuta que actua amb malícia. *I com que les músiques encara es sentien pel balcó tancat, Rosa, que era una vespa maldormidora, a les dotze toques encara no havia pogut cloure les parpelles. (El pollastre de festes, 1975: 398, 7).*

vibra *f.* (2)

1. +[NCOMPT] (*Elaphe scalaria*) Sacre¹. *Ix el sacre, que és bastant llarg, més que l'escurçó, i ample, amb una escala pintada en el llom i una espècie de berruga damunt del morro... [...] en acabant, baldada la vibra, la talla ben tranquil de quatre mossos.... (Temps de batuda, 1991: 58, 14).*
2. [NCOMPT] Escurçó². *I quan fa cap al Castell del Sol, li ho conta tot, fil per randa, a vibra de la dona, que li diu despectivament: [...]. (El Castell del Sol, 1975: 113, 22).*

vista *f.*

LOCUCIONS

a vista d'ocell *loc. adv.* 1. Mirar des de gran altura. [...] *de la fornícula de la Segona Caiguda de Jesús, ja fins s'albiraven a vista d'ocell les terres interminablement marginades i les planes amples, i mig cel primaverenc, que s'erichava de vent fresc, i l'altre mig, cobert per núvols moradencs i malhumorats.* (*Sense la terra promesa*, 1991: 536, 5).

voliana *f.* (5) > **papallona** > **paloma** > **palometa**

1. [NCOMPT] Insecte de l'ordre dels lepidòpters, de cos llarg i prim, amb quatre ales grosses, sovint molt acolorides, i una trompa amb la qual xucla el nèctar de les flors. *La misteriosa voliana, com qui no ho fa, alça el vol i surt del temple. (L'amor de les tres taronges*, 1976: 152, 18).
2. [NCOMPT] Volva². [...] *me'l va agafar del braç i me'l va alçar de terra tot sacsejant-lo com si Batiste no fos res més que una simple voliana. (El Gegant del Romani*, 1975: 215, 27).

LOCUCIONS

no pesar una voliana+ *loc. adv.* 1. Vegeu *pesar v.*

xona *f.* (1) > **vaqueta**

1. [NCOMPT] Caragol de terra blanc. *-M'ha tocat pujar a l'alt dels Eriçons, que xonetes no n'hi ha pertot arreu: només a certes solanes [...] -Són les que a València anomenen "vaquetes". (Temps de batuda*, 1991: 288, 26).

xoriguer *m.* (3) > **soliguer**

1. [NCOMPT] (*Falco tinnunculus*) Ocell de la família dels falcònids, de color vermell argilós amb taques negres a la part superior del cos, groguenc amb taques brunes a la part inferior, bec blavós i potes grogues, i una ampla banda negra a la cua, que estén en forma de ventall. *-Veus? Ara només ens veuen alguns astuts xoriguers o les gralles que xisclen sobre els abismes. (Enllà de l'horitzó*, 1991: 382, 22).

xot *m., f.* (3)

1. [NCOMPT] (*Capra hircus*) Cabrit¹ que encara mama. *Hi va arribar i se'ls plantà davant per davant, "xota!", per ací, "cabra!", per allà, el ramat plàcidament queixalejant el romaní i l'espígol, que estaven florint. (L'envejós d'Alcalà, 1975: 173, 7).*

xot m.

1. [NCOMPT] (*Otus scops*) Ocell de presa nocturn, d'uns 19 centímetres de llargada, plomatge escabellat, entre grisenc i bru, amb bigotis ben marcats, que fa un crit planyívol característic.

6. Animals i insectes amb nom científic

En aquest apartat únicament incloem aquells animals i insectes presents a l'obra literària d'Enric Valor i incorporats al *DOLEV-Natura* i que ha estat possible d'identificar clarament amb el nom científic.

1. *Accipiter nisus*: esparver
2. *Alauda arvensis*: torrudana
3. *Alectoris rufa*: perdigot, perdiu
4. *Anas platyrhynchos*: collverd
5. *Anser anser*: oca
6. *Apis mellifera*: abella, abegot
7. *Apus apus*: falcia, falcilla, falcillot
8. *Apus melba*: falcilla reial
9. *Aquila chrysaetos*: àguila reial
10. *Asilus crabroniformis*: moscarda
11. *Asio otus*: mussol banyut
12. *Athene noctua*: mussol
13. *Auxis rochei*: melva
14. *Barbus*: barb
15. *Bombus* sp: borinot, brumerol
16. *Bos taurus*: bou, jò nec, vaca, vedell
17. *Bubalus* sp: búfal
18. *Bubo bubo*: búfol, duc
19. *Bufo* sp: gripau

20. *Buthus occitanus*: *alacrà, escorpi*
21. *Camelus* sp: *camell*
22. *Canis familiaris*: *ca, cadell, gos, llebrer, mastí, perdiguer*
23. *Canis latrans*: *coiolt*
24. *Canis lupus*: *llop*
25. *Capra hircus*: *boc, cabra, cabrida, cabrit, xot*
26. *Caprimulgus ruficollis*: *saboc*
27. *Carduelis cannabina*: *passerell*
28. *Carduelis carduelis*: *cadenera*
29. *Carduelis chloris*: *verderol*
30. *Caucalis platycarpos*: *cospi*
31. *Cervus elaphus*: *cervatell*
32. *Cicada plebeja*: *cigala*
33. *Columba livia*: *colom, colomí*
34. *Columba palombus*: *todo*
35. *Corvus corax*: *corb, corbató, corbessa*
36. *Corvus corone*: *cornella*
37. *Corvus monedula*: *gralla*
38. *Coturnix coturnix*: *guatla*
39. *Cuculus canorus*: *cucut, cuquello*
40. *Culex* sp: *marfull, mosquit*
41. *Diplodus annularis*: *esparrall*
42. *Elaphe scalaria*: *sacre, vibra*
43. *Emberiza calandra*: *cruixidell*
44. *Engraulis Encrasicolus*: *aladroc*
45. *Equus asinus*: *ase, burro, ruc, somera*
46. *Equus caballus*: *bai, cavall, corser, egua, haca, haquinyol, poltre*
47. *Erinaceus* sp: *eriçó*
48. *Falco columbarius*: *esmirla*
49. *Falco communis*: *falcó*
50. *Falco peregrinus*: *falcó reial*
51. *Falco tinnunculus*: *soliguer, xoriguer*
52. *Felis catus*: *gat*
53. *Felis sylvestris*: *cerval, gat salvatge*

54. *Formica* sp: *formiga*
55. *Fulica atra*: *fotja*
56. *Gadus morhua*: *bacallà*
57. *Galerida cristata*: *cogullada*
58. *Gallus domesticus*: *capó, gall, gallina, gramàntol, lloca, poll, polla, pollastre, pollet*
59. *Garrulus glandarius*: *gaig*
60. *Gazella dorcas*: *gasela*
61. *Genetta genetta*: *geneta, papalbra*
62. *Gryllotalpa gryllotalpa*: *alacrana*
63. *Gryllus domesticus* i *Gryllus campestris*: *grill*
64. *Hirudo officinalis*: *sangonera*
65. *Hirundo rustica*: *oronella, oroneta*
66. *Juniperus phoenicea*: *sevina*
67. *Juniperus sabina*: *sevina terrera, sevina xaparra*
68. *Lacerta muralis*: *sargantana*
69. *Lacerta* sp: *fardatxo, llangardaix*
70. *Lamna nasus*: *marraix*
71. *Larus Ridibundus*: *gavina*
72. *Lepus* sp: *llebre*
73. *Lophius* sp: *rap*
74. *Loxia curvirostra*: *bectort*
75. *Lynx* sp: *cerval, gat cerval, linx*
76. *Mantis religiosa*: *pregadéu, tocacampanes*
77. *Meleagris gallopavo*: *indià, titot*
78. *Meles meles*: *teixó*
79. *Merluccius merluccius*: *lluç*
80. *Merops apiaster*: *abellerol*
81. *Monticola solitarius*: *merla blava*
82. *Mus musculus*: *ratolí*
83. *Musca domestica*: *mosca*
84. *Mustela nivalis*: *mostela*
85. *Nycticorax nycticorax*: *martinet*
86. *Octopus vulgaris*: *polp*
87. *Oriolus oriolus*: *oriol*

88. *Oryctolagus coniculus*: conill
89. *Otus scops*: corneta
90. *Ovis aries*: anyell, be, borrec, corder, mardà, moltó, ovella
91. *Passer domesticus*: pardal, teuladi
92. *Phantera leo*: lleó
93. *Phylloxera vastatrix*: fil·loxera
94. *Pica pica*: blanca, garsa
95. *Picus viridis*: pigot
96. *Pulex irritans*: puça
97. *Rana* sp: granot, granota
98. *Rattus* sp: rata
99. *Sarda sarda*: bonítol
100. *Sardina pilchardus*: sardina
101. *Scincus scincus*: peix d'arena
102. *Scomber scombrus*: cavalla
103. *Serinus serinus*: gafarró
104. *Streptopelia turtur*: tórtora
105. *Sturnus vulgaris*: estornell
106. *Sus scrofa*: bacó, porc, porc senglar, porcell, porquet, senglar
107. *Sylvia* sp: busquereta
108. *Tabanus* sp: tavà
109. *Thunnus thynnus*: tonyina
110. *Turdus merula*: merla
111. *Turdus philomelos*: tord
112. *Turdus pilaris*: tordanxa
113. *Turdus viscivorus*: griva
114. *Tyto alba*: òbila
115. *Vespula vulgaris*: vespa
116. *Vipera latasti*: escurçó
117. *Vulpes vulpes*: guineu, rabosa, rabosot

7. Llista d'abreviatures i símbols del *DOLEV-Natura*

Abreviatures

<i>adj.</i>	<i>adjectiu</i>
<i>adv.</i>	<i>adverbi</i>
<i>f.</i>	<i>femení</i>
<i>interj.</i>	<i>interjecció</i>
<i>intr.</i>	<i>intransitiu</i>
<i>loc.</i>	<i>locució</i>
<i>loc. adj.</i>	<i>locució adjectival</i>
<i>loc. adv.</i>	<i>locució adverbial</i>
<i>loc. interj.</i>	<i>locució interjectiva</i>
<i>loc. nom.</i>	<i>locució nominal</i>
<i>loc. prep.</i>	<i>locució preposicional</i>
<i>loc. verb.</i>	<i>locució verbal</i>
<i>m.</i>	<i>masculí</i>
NCOMPT	<i>nom comptable</i>
NINCOMPT	<i>nom incomptable</i>
NMASS	<i>nom massa</i>
<i>pl.</i>	<i>plural</i>
<i>pron.</i>	<i>pronominal</i>
<i>sing.</i>	<i>singular</i>
<i>tr.</i>	<i>transitiu</i>
<i>v.</i>	<i>verb</i>
VALOR	<i>Diccionaris i vocabularis d'Enric Valor</i>

Símbols

+	<i>novetat</i>
•	<i>no normatiu</i>
⇒	<i>col·locacions</i>
~	<i>substitueix un mot en una col·locació</i>
//	<i>separa les col·locacions</i>
>	<i>introdueix un geosinònim</i>